

सिरहाजिल्लाकाकक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी

विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन

मुरारी कुमार सिंह

परीक्षाक्रमाङ्क : ४३५००२६/२०७१

त्रि. वि. दर्ता नम्बर : ९-२-२२५-७४२-२००८

त्रिभुवनविश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय नेपालीभाषाशिक्षणअन्तर्गत

स्नातकोत्तर तह नेपालीभाषा अनुसन्धान ५९८ पाठ्यांशको

प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

रामप्रताप रामप्रसादतामाङ्गजनताबहुमुखीक्याम्पस

असनपुर गोलबजार,सिरहा

२०७५/२०१९

## प्रतिबद्धता पत्र

प्रस्तुतविषयमा“कक्षा आठमा अध्यनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन”शीर्षकको शोधपत्र मैले सम्बन्धितपक्षमागहनअध्यन गरी तयार पारेको छु । यसमाभएकातथ्य सबै प्रमाणिक छन् ।

.....

मुरारीकुमार सिंह

## शोध निर्देशकको स्वीकृति पत्र

त्रिभुवनविश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकायअन्तर्गत नेपालीभाषाशिक्षाविभाग स्नातकोत्तर तह दोश्रो वर्षको  
नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुतकक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषीविद्यार्थीहरूको  
वाक्यगठन क्षमताको अध्ययनशीर्षकको शोधपत्रशोधार्थी मुरारी कुमार सिंहले मेरो प्रत्यक्ष  
निर्देशनमातयार पार्नुभएको हो । कडा मिहिनेत र लगनशीलताका साथतयार पारिएको यस  
शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट रहेको छु । अतः यस शोधपत्रलाई आवश्यकमूल्याङ्कनका शोधपत्र मूल्याङ्कन  
समिति समक्षसिफारिस गर्दछु ।

मिति : वि.स. २०७१।०९।३०

: इ.स. २०१९।०१।१४

शोधनिर्देशक

गुलावकुमारी यादव

सहायक प्राध्यापक

रा.रा.ता.ज.ब.क्या.गोलबजार, सिरहा

## मूल्याङ्कन समितिको स्वीकृत

यस क्याम्पसमा शिक्षाशास्त्र संकाय स्नातकोत्तर तह (एम.एड) मूल विषय नेपाली भाषा शिक्षा विषय लिई अध्ययनरत छात्र मुरारी कुमार सिंह द्वारा लिखित कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकोले मूल्याङ्कन समितिद्वारा स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

नाम	पद	हस्ताक्षर
१. किशोरकुमार साह	क्याम्पस प्रमुख	.....
२. स. प्रा. गुलावकुमारी यादव	शोध निर्देशक	.....
३. उप.प्रा. अशोककुमार यादव	वाट्य परीक्षक	.....

मिति: वि.स. २०७५।११।१३

ई.स. २०१९।०२।२५

## कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवनविश्वविद्यालयशिक्षाशास्त्र संकायअन्तर्गत नेपालीभाषा शिक्षण श्री रामप्रताप रामप्रसादतामाङ्गविभाग, स्नातकोत्तर तह (एम.एड) द्वितीय वर्षको आठौँपत्र नेपा.शि.५९८ पाठ्यांशकाप्रयोजनार्थ प्रस्तुतकक्षा आठका अध्ययनरत थारु मातृभाषीविद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्रमाविद्यार्थी फेल हुने,कक्षा छोड्ने,कक्षा दोहोच्याउने दरलाई कसरी न्यूनगर्न सकिन्छ र कक्षा आठका अध्ययनरत थारु मातृभाषीविद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययनबाट विद्यार्थीहरुको लेखाइमा के कस्तो प्रगति हुन्छ भन्ने कुरामाअध्ययनगर्ने मोह बढेकाले यस अनुसन्धानकार्यलाई यसमा केन्द्रित गरेको छु ।

यो शोधपत्रतयार पार्ने क्रममाआफ्नो व्यस्तताको वावजुदपनिमलाई अध्ययनमा सहयोग, अमूल्य सुभाबएवं कुशलनिर्देशनदिनुहुने आदरणीय गुरु किशोर कुमार साह र गुरु आमागुलाबकुमारी यादव ज्यू प्रतिश्रद्धाभाव व्यक्तगर्दछु । त्यसैगरी शोधपत्रको लेखनकाक्रममा सुभाबतथा सल्लाहप्रदानगर्नुहुने नेपालीविभागका गुरुहरुप्रती कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुतशोधपत्रको अध्ययनमा सामग्री संकलनगर्ने क्रममा सहयोग गर्ने सिरहाजिल्लालहाननगरपालिका वार्ड नं. १३ स्थित श्री बस्तीपूर मा.वि.का प्र.अ. श्री राम नारायण साह ज्यू तथाविद्यालय परिवारप्रतिआभार प्रकट गर्दछु यसै गरी मलाई कखरा अवस्थादेखि पढ्न, लेख्न प्रोत्साहन दिदै यस तहसम्मल्याउन सहयोग गर्ने बुबाआमाप्रतिश्रद्धाभाव टक्रयाउँछु ।

शोध लेखनको क्रममासदैव हौसलादिदै घरायसीवातावरण मिलाई सहयोग गर्नुहुने मेरा दाजु कृष्ण कुमार महतो तथा सम्पूर्ण परिवारको सहयोग मेरा लागिअविस्मरणीय छ । अध्ययनकार्य पूरा गराउनआवश्यक सल्लाहतथा सुभाबदिनुहुने मेरा अनन्यमित्रहरुप्रति म अभारी छु ।

नियमित रुपमाविद्यालयमाउपस्थितभई मेरो शोधकार्यलाई सफलपार्न सहयोग पुऱ्याउनु हुने श्री बस्तीपूर उ.मा.वि. कक्षा आठका विद्यार्थीहरुप्रतिआभारी छु । त्यसैगरी यस शोधपत्रको पाण्डुलिपिलाई शुद्धसंग कम्प्युटर टाइप गरी यस रुपमाल्यायन सहयोग गर्नुहुने श्री दिपेन्द्र महतो ज्यू तथा साह अफसेट मिर्चैया लाई पनिहार्दिक धन्यवाददिन चाहन्छु ।

मुरारीकुमार सिंह

## शोधसार

शोध शीर्षक : कक्षा आठमा अध्यनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन

शोधकर्ता : मुरारी कुमार सिंह

शोध निर्देशक : स.प्रा. गुलाव कुमारी यादव

शैक्षिक वर्ष : २०७०/२०७१

पृष्ठ संख्या : १३+८४

अध्ययन संख्या : पाँच

अध्ययनको उद्देश्य

प्रस्तुतशोधपत्रत्रिभुवनविश्वविद्यालयशिक्षाशास्त्र संकायअर्न्तगत  
नेपालीभाषाशिक्षणविभागएम.एड. दोश्रो वर्ष नेपा. शि. ५९८ पाठयांशको प्रयोजनकानिम्ति  
प्रस्तुतगरिएको छ । कुनै पनिशोधकार्यको उद्देश्य सम्बन्धित समस्याहरूको प्रमाणिक समाधानप्राप्तगर्नु  
हो । उद्देश्यले समस्याको समाधानगर्ने बाटो देखाउँछ । यस अध्ययनको उद्देश्य सिराहाजिल्लाकाकक्षा  
आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषीविद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमतापत्तालगाउन ,लैङ्गिकआधारमाथारु  
मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मकअध्ययनगर्न, विद्यालयप्रकृतिकाआधारमा  
वाक्यगठनक्षमताको तुलनात्मकअध्ययनगर्न र वाक्य गठन क्षमता वृद्धिका लागिअपनाउन सकिने  
उपायहरू सुझाउनु रहेका छन् ।

पाँच अध्यायमा विभाजित प्रस्तुत शोधपत्रमा :

अध्याय एक : शोध परिचय

अध्याय दुई : पूर्वकार्यको अध्ययन र सैद्धान्तिक रुपरेखा

अध्याय तीन : अध्ययन विधि र प्रक्रिया

अध्याय चार : व्याख्या तथा विश्लेषण

अध्याय पाँच : सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

## शोध प्रक्रिया

प्रस्तुतशोधपत्रमा राखिएको उद्देश्यहरु पुरा गर्ने क्रममा अपनाईएका अध्ययनविधितथाप्रक्रियामा सिराहाजिल्लाकालहान नगरपालिकाअन्तर्गत पर्ने विभिन्नविद्यालयहरु मध्ये थारु मातृभाषीविद्यार्थीहरु भएका ४ वटा सामुदायिकर ४ वटा संस्थागतविद्यालयमागई सम्भावनानमुना छनोट विधिको एक प्रकार सरल यादृच्छिक नमुना छनोट अन्तर्गत पर्ने चिठ्ठा प्रणालीको प्रयोग गरेरप्रत्येक विद्यालयबाट ५ जना छात्र र ५ जना छात्रा पर्ने गरी८ वटा विद्यालयका ८० जनाविद्यार्थीहरुलाई नमुनाको रुपमा छनोट गरी आवश्यक तथ्याडक संडकलन, सामग्री निर्माण साथैनिर्मित सामग्रीलाई पूर्वपरीक्षण पश्चातव्याख्याविश्लेषण तथा प्रस्तुतीकरणका साथनिष्कर्षमापुगिएको छ ।

## शोध निष्कर्ष

सिराहाजिल्लाकाकक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषीविद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमताशीर्षकमा गरीएको यस अध्ययन वाक्यगठनका नौ वटा पक्षहरु लिङ्ग , वचन , पुरुष , आदर , वाच्य , भाव , पक्ष र पदसङ्गतीलाई समेटी विषयगत र स्वतन्त्र लेखन सम्बन्धित प्रश्न समावेश गरी लिखित परीक्षा लिएर परीक्षण गरिएको छ । समग्र मध्यमानको आधारमाविद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमताविश्लेषण गर्दा ३३.०६ मध्यमान रहेकोमामध्यमानभन्दामाथि ५० प्रतिशत र तल ५० प्रतिशत गरी मध्यम रहेको पाईयो ।

लैङ्गिकताकाआधारमा वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मकअध्ययनगर्दा छात्रहरुको भन्दा छात्राहरुको वाक्यगठन क्षमता सवल रहेको पाइयो । जसमध्ये लिङ्ग , वचन , पुरुष , पक्ष , वाच्यमा छात्राहरुले र काल र सङ्गती सम्बन्धी वाक्यगठन क्षमतामा छात्रहरुले राम्रो गरेका छन् भने भावगत र पक्षगत वाक्यगठन क्षमतामा छात्रछात्राहरुको स्थिति समान रहेको पाइयो । लिङ्ग सम्बन्धीक्षमताजाँचकालागिगरिएको परीक्षामा ८६.२५ प्रतिशतले सवल र १३.७५ प्रतिशतविद्यार्थीहरुले राम्रो प्रक्रियादिएका छन् । वचनगतक्षमतामा ६५ प्रतिशतविद्यार्थीहरुको क्षमता राम्रो र ३५ प्रतिशतकमजोर रहेका छन् । प्रस्तुत वाक्यगठन क्षमता ५७.५ प्रतिशत राम्रो र ४२.५ प्रतिशतदुर्बल

रहेको पाइयो कालगतक्षमतामा ७६.२५ प्रतिशत सबल र २३.७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूको क्षमता दुर्बल रहेको पाइयो । पक्षगत क्षमतामा १८.७५ प्रतिशत सबल र ८१.२५ प्रतिशत कमजोर रहेको पाइयो । भावगत क्षमतामा ७० प्रतिशत सबल र ३० प्रतिशत विद्यार्थीहरूको क्षमता दुर्बल रहेको पाइयो । आदरगत क्षमतामा ६५ प्रतिशत सबल र ३५ प्रतिशतले दुर्बल प्रतिक्रिया दिएका छन् । सङ्गतिगत क्षमतामा ६६.२५ प्रतिशत विद्यार्थीको वाक्यगठन क्षमता सबल र ३३.७५ प्रतिशत दुर्बल रहेको पाइयो । लैङ्गिकताका आधारमा वाक्यगठन क्षमताको अध्ययनमा छात्रहरूको भन्दा छात्राहरूको क्षमता राम्रो हुनुमा छात्राहरूको भन्दा छात्रहरूको पढाइप्रतिको लगाव कम अन्य त्रियाकलापमा बढी ध्यान दिनु, नेपाली विषयलाई हेर्नेका दृष्टिले हेर्नु र विषयवस्तुलाई गम्भिरताका साथ नलिन आदि देखिन्छ ।

विद्यालय प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू भन्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको पाइयो । वचन ,पुरुष,काल, पक्ष, भाव, वाच्य र सङ्गतिगत वाक्यगठन क्षमतामा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको र लिङ्ग र आदरगत क्षमतामा दुबै विद्यालयका विद्यार्थीको वाक्यगठन क्षमता समान रहेको पाइयो । स्वतन्त्र लेखन अर्न्तगत छात्रछात्राहरूको तुलना गर्दा छात्राहरूको लेखन क्षमता सबल रहेको पाइयो । सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययनमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो देखियो । यसो हुनुमा संस्थागत विद्यालयमा निरन्तर मूल्याङ्कन पृष्ठपोषण हुने गरेको विद्यार्थीहरूले पढाइलाई गम्भिरताका साथ लिई गृहकार्य गर्ने घरमा पनि पढाइमा समय दिने गरेको पाइयो भने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी शिक्षक दुबै पक्षले मूल्याङ्कनलाई ध्यान नदिने गरेको विद्यार्थीहरूले गृहकार्य नगर्ने, नेपाली विषयलाई हेर्ने दृष्टिले हेर्ने गरेकाले सामुदायिक भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले राम्रो गरेको पाइयो । स्वतन्त्र लेखनमा ८० जना विद्यार्थीहरूमा मध्यमान भन्दा बढी अङ्क प्राप्त गर्ने ३३ जना र मध्यमान भन्दा कम अङ्क प्राप्त गर्ने ४७ जना रहेको पाइन्छ । माथिका समग्र कुराहरूलाई अध्ययनको निष्कर्षका रूपमा लिइएको छ ।



## विषयसूची

शीर्षक

पृष्ठ सं.

अध्याय : एक

शोध परिचय १-७

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याकथन	३
१.३ शोधकार्यको उद्देश्य	४
१.४ शोधकार्यको परिसीमा	४
१.५ अध्ययनको सान्दर्भिकता	४
१.६ शोधकार्यको रूपरेखा	६

अध्याय : दुई

पूर्वकार्यको अध्ययन र सैद्धान्तिक रूपरेखा ८-१६

२.१ पुस्तक समीक्षा	८
२.२ शोधपत्रको समीक्षा	११
२.३ सैद्धान्तिक परिचय	१८
२.३.१ परिचय १८	

२.३.२ वाक्यगठन सम्बन्धि अध्ययनको आवश्यकता २०

२.३.३ वाक्यगठनका पक्षहरु २१

## अध्याय :तीन

### अध्ययन विधि र प्रक्रिया ३१-३४

३.१ अध्ययन विधि	३१
३.२ जनसंख्या तथा नमुना छनोट	३१
३.३ तथ्याङ्क सङ्कलन	३२
३.४ सामाग्री निर्माण	३२
३.५ पूर्व परीक्षण	३३
३.६ व्याख्या विश्लेषण तथा प्रस्तुतीकरण	३३

## अध्याय : चार

### व्याख्या तथा विश्लेषण ३५-६७

४.१ समग्र विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन ३५	
४.१.१ लिङ्गगत क्षमता	३६
४.१.२ वचनगत क्षमता	३७
४.१.३ पुरुषगत क्षमता	३७
४.१.४ कालगत क्षमता	३८

४.१.५ पक्षगत क्षमता	३९	
४.१.६ भावगत क्षमता		४०
४.१.७ वाच्यगत क्षमता		४१
४.१.८ आदरगत क्षमता		४२
४.१.९ संङ्गतिगत क्षमता		४२

४.२ मध्यमानका आधारमासमग्र विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन ४३

४.३ लैङ्गिकताका आधारमा वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ४५

४.४.१ विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ५४

४.४.२ स्वतन्त्र लेखन क्षमताको विश्लेषण ६३

४.४.३ वाक्यगठन क्षमता वृद्धि गर्ने उपायहरू ६६

## अध्याय पाँच

सारांश , निष्कर्ष र उपयोगिता ६८-७८

५.१ सारांश ६८

५.२ निष्कर्ष ७१

५.३ उपयोगिता ७६

५.३.१ नीतिगत तह ७६

५.३.२ प्रयोगगत तह ७७

सन्दर्भसामाग्री

## परिशिष्टहरु

### तालिका सूची

	पृष्ठ
तालिका नं. १ : समग्र विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन	३५
तालिका नं. २ : लिङ्गगत क्षमता	३६
तालिका नं. ३ : वचनगत क्षमता	३६
तालिका नं. ४ : पुरुषगत क्षमता	३७
तालिका नं. ५ : कालगत क्षमता	३८
तालिका नं. ६ : पक्षगत क्षमता	३९
तालिका नं. ७ : भावगत क्षमता	४०
तालिका नं. ८ : वाच्यगत क्षमता	४१
तालिका नं. ९ : आदरगत क्षमता	४२
तालिका नं. १० : सङ्गतिगत क्षमता	४२
तालिका नं. ११ : मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन	४३
तालिका नं. १२ : लिङ्गगत आधारमा तुलना	४५
तालिका नं. १३ : वचनगत आधारमा तुलना	४६
तालिका नं. १४ : पुरुषगत आधारमा तुलना	४७

तालिका नं. १५ : कालगत आधारमा तुलना	४८
तालिका नं. १६ : पक्षगत आधारमा तुलना	४९
तालिका नं. १७ : भावगत आधारमा तुलना	५०
तालिका नं. १८ : वाच्यगत आधारमा तुलना	५१
तालिका नं. १९ : आदरगत आधारमा तुलना	५२
तालिका नं. २० : सङ्गतिगत आधारमा तुलना	५३
तालिका नं. २१ : लिङ्गगत आधारमा तुलना	५४
तालिका नं. २२ : वचनगत आधारमा तुलना	५५
तालिका नं. २३ : पुरुषगत आधारमा तुलना	५६
तालिका नं. २४ : कालगत आधारमा तुलना	५७
तालिका नं. २५ : पक्षगत आधारमा तुलना	५८
तालिका नं. २६ : भावगत आधारमा तुलना	५९
तालिका नं. २७ : वाच्यगत आधारमा तुलना	६०
तालिका नं. २८ : आदारगत आधारमा तुलना	६१
तालिका नं. २९ : सङ्गतिगत आधारमा तुलना	६२
तालिका नं. ३० : स्वतन्त्र लेखन क्षमताको विश्लेषण	६३
तालिका नं. ३१ : स्वतन्त्र लेखन क्षमताको मध्यमान	६५

## चिह्न सूची

- / = विकल्प जनाउने
- = योजक
- . = संक्षेप
- + =जोड
- // = उच्चारीत रूप
- ( ) = विवृति / स्पष्टीकरण रूपायन / उदाहरण / स्रोत
- ... = इत्यादि / खाली
- :
- = व्याख्या / सापेक्ष
- ,
- = अल्पविराम
- ;
- = अर्धविराम
- “”
- = दोहोरो उदारहण
- !
- = पूर्ण विराम
- ?
- = प्रश्नवाचक

## अध्याय एक

### परिचय

#### १.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

भाषा मानवीय विचार विनिमयको सशक्त माध्यम हो । यसकै माध्यमबाट मानवीय भावनाहरु आदान प्रदान गर्न सहज देखिन्छ । मानव समाजमा नै भाषाको अस्तित्व जिवित रहन्छ । भाषामा वाक्यहरुको संगठन रहेको हुन्छ । भाषाको प्रयोग र विकास दुवै समाजबाट हुन्छ । कुनै पनि समाजका विचार आफू समक्ष ल्याउने र आफ्ना विचार अरु समक्ष पुऱ्याउने काम भाषाको भएकाले भाषा सम्प्रेषण योग्य र स्तरीय हुन आवश्यक छ । श्रोत....

भाषाका माध्यमबाट मानवले समाजमा आ- आफ्ना विचारको विनिमय मात्र गर्दैन, ज्ञान, सीप तथा क्षमतालाई पनि समाजमा प्रयोग तथा स्थानान्तरण गर्दछ । बहुभाषिकमुलुक नेपालमा हाल अएर (१२३) ओटा भाषाहरु प्रचलनमा रहेको पाइन्छ । नेपाली भाषा नेपालको संवैधानिक मान्यता प्राप्त भाषा र सरकारी कामकाजको भाषा हो भने नेपालमा बोलिने सबै भाषाहरु नेपालका राष्ट्रभाषा हुन् । नेपालको संविधान, २०७३ भनी संविधानमा प्रष्ट उल्लेख गरिएको छ । कुल जनसंख्याको ४८ प्रतिशत जनसंख्या रहको तराईमा २०५८ को जनगणनाका आधारमा ५.८६ प्रतिशत र २०६८ को जनगणनाका आधारमा ५.७७ प्रतिशत थारु भाषीहरु रहको पाइन्छ । भारोपेली परिवार अर्न्तरगतपर्ने थारु भाषा नेपाली मैथिली, भोजपुरीपछिको चौथो भाषाका रुपमा रहेको छ । तराईका विभिन्न जिल्लाहरु मध्ये सिराहा जिल्लाका विभिन्न क्षेत्रहरुमा पनि थारु भाषीहरु रहेको पाइन्छ । नेपाली मुलुका मधेशि जनजातिका रुपमा परिचित थारुहरु तराईका आदिवासी जाति हुन् । अन्य जातिको तुलनामा थारु जाति शिक्षा क्षेत्रमा पिछडिएको पाइन्छ । जसले गर्दा भाषिक सीपगत विविध त्रुटिहरु गर्ने गरेको पाइन्छ । थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली वाक्यगठनको अध्ययन गरी त्यस क्रममा देखिएका त्रुटिहरुको पहिचान गरी त्यसलाई समाधान गर्नका लागि सानै कक्षादेखि लेखन सीपको विकास गर्नुपर्ने जरुरी देखिन्छ । मातृभाषाको

प्रभावले दोश्रो भाषा सिकाइमा कठिनाइ र त्रुटिहरु सृजना गर्ने हुनाले थारुभाषी विद्यार्थीहरु पनि दोश्रो भाषाका रुपमा नेपाली मौखिक तथा लेखन दुवै सीपमा त्रुटिहरु गर्नु स्वाभाविकै देखिन्छ । त्रुटिविनाको सिकाइ कार्य प्राय असम्भव रहने हुनाले भूलपछिको भाषा सिकाइ सहज रहने देखिन्छ ।

वाक्य भाषाको तल्लो एकाइबाट बनेको सबै भन्दा ठूलो एकाइ हो । संरचनावादीहरुले वाक्य विश्लेषणका क्रममा वाक्यलाई पूर्ण र अपूर्ण गरी दुई प्रकारका छुट्याएको पाइन्छ । यसमा उद्देश्य र विधेयमध्ये एउटा मात्र छ भने त्यसलाई अपूर्ण वाक्य भनिन्छ । यस्ता वाक्यको विश्लेषण गरिदैन । उद्देश्य र विधेययुक्त वाक्यलाई पूर्ण वाक्य भनिन्छ । पूर्ण वाक्य मात्र संरचनावादीहरुले विश्लेषणका लागि प्रयोग गर्दछन् । वाक्यमा आधारभूत पक्षहरु लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, भाव, आदर, पक्ष, वाच्य, आदिका आधारमा वाक्यगठन गर्न सक्ने क्षमता नै वाक्यगठन भएकाले विद्यार्थीहरुमा वाक्यगठन सम्बन्धी अभ्यास र ज्ञान हुन जरुरी छ ।

स्तरीय भाषाको प्रयोगमा अशुद्ध बोल्ने र लेख्ने प्रवृत्ति प्रशस्त पाइन्छ । यस्ता अशुद्धिहरु मातृभाषाको प्रभाव, द्विभाषिक आदान प्रदान आदि विभिन्न कारणले हुन सक्छन् । नेपाली भाषाका सन्दर्भमा थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली लेखनमा कुनै न कुनै पक्षमा बढी त्रुटि गर्ने गर्छन् । यस परिप्रेक्ष्यमा नेपाली भाषाको शुद्ध एवं स्तरीय वाक्यगठन सम्बन्धी सीप सिकेर भाषिक परिष्कार प्राप्त गर्न मद्दत पुऱ्याउन वाक्यगठन शिक्षण अति आवश्यक देखिन्छ । नेपाली भाषाको मानक प्रयोग क्षमता हाँसिल गराउन वाक्यगठन शिक्षणलाई सचेतता पूर्वक सञ्चालन गर्नु पर्दछ । वाक्यगठन कुनै पनि भाषाको आधारभूत पक्ष भएकाले त्यसमा सचेतता ल्याई मानक एवं स्तरयुक्त भाषिक अभिव्यक्तिमा अभ्यास तुल्याउनु पर्छ । वाक्यगठन विभिन्न पक्षहरु लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, आदर, सङ्गतिमा हुने त्रुटिहरुको निराकरण गरी शुद्ध र स्पष्ट भाषा प्रयोगमा प्रोत्साहन र सहयोग पुऱ्याउनु पर्दछ । कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरुका वारेमा धेरै जिल्लाहरुमा विभिन्न अध्ययन अनुसन्धान भए तापनि सिरहा जिल्लाका कक्षा आठको पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यक्रममा समावेश गरिएका वाक्यगठनका पक्षहरु उक्त विद्यार्थीहरुको उमेर, तह, अनुरूप उपयुक्त छ, छैन भनेर उक्त शीर्षकलाई विषयवस्तु बनाइएको हो ।

भाषाको सबै भन्दा ठूलो व्याकरणिक एकाइ वाक्यात्मक तहमा विद्यार्थीहरुले धेरै गल्ती गर्ने गर्दछन् । भाषा वाक्य भन्दा तत्वका सबै एकाइलाई मिलाएर प्रस्तुत गर्नु कठिन कार्य हुन्छ । त्यसमा पनि दोश्रो भाषाको रुपमा नेपाली सिकने थारु भाषिका लागि त भनै कठिन देखिन्छ । त्यसैले प्रस्तुत



शोधकार्यमा थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषालाई दोश्रो भाषाका रूपमा सिक्दा वा वाक्यगठन गर्दा के कस्ता समस्या देखा पर्दछन् भन्ने अध्ययन गरिएको छ ।

## १.२ समस्याकथन

२

अनुसन्धानका निम्ति छनोट गरिएको कुनै पनि अनुसन्धेय विषयलाई समस्याका रूपमा प्रस्तुत गरिन्छ । अनुसन्धान आफैमा जटिल कार्य हो । कुनै पनि अनुसन्धानमूलक कार्यमा समस्या छनोट कार्यलाई निकै महत्वपूर्ण मानिन्छ । यस्तो कार्यलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि निश्चित उद्देश्य र सीमाभित्र रहेर अगाडि बढ्न सकेमा मात्र शोध कार्य सहज र प्रभावकारी हुन्छ । अनुसन्धानको लागि ठानिएको कुनै पनि अनुसन्धेय विषयवस्तु नै अनुसन्धानको समस्या हो । भाषा सिक्ने क्रममा विभिन्न समस्याहरू आइपर्दछन् । समस्या उत्पन्न भएपछि मात्र त्यसको समाधान हुने गर्दछ ।

नेपाली भाषा संवैधानिक मान्यता प्राप्त भाषा, सरकारी कामकाजको भाषा, माध्यम भाषा, विचार आदानप्रदानको भाषाका साथै विभिन्न भाषाभाषीको सम्पर्क भाषा हो । त्यसकारण नेपाली भाषा स्तरीय र त्रुटिविहीन हुनु जरुरी देखिन्छ । हाम्रो जस्तो बहुजातीय, बहुभाषीय मुलुकमा विभिन्न जाति भाषाभाषीहरू मध्येको थारुभाषा पनि एक हो । थारुभाषी विद्यार्थीहरूलाई नेपाली भाषा अध्ययनका क्रममा विविध समस्याहरू आइपर्ने देखिन्छ । सिरहा जिल्लाका थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठन गर्दा नेपाली भाषाको शुद्ध प्रयोग गर्न सक्षम बनाउन वर्ण, शब्द हुँदै वाक्यगठन प्रक्रियासम्म पुग्दा वर्ण तथा शब्दको उचित विन्यासका निम्ति ज्ञानको खाँचो पर्ने देखिन्छ । त्यसैकारण लेखाइ सिप वा वाक्यगठनका बारेमा 'सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता' शीर्षकमा गरिएको यस अध्ययनसँग सम्बन्धित समस्याहरू निम्नानुसार छन् :

क) सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता कस्तो छ ?

ख) लैङ्गिक आधारमा थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमतामा पाइने भिन्नता के कस्तो छ ?

ग) विद्यालय प्रकृतिका आधारमा वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन र वाक्यगठन क्षमता वृद्धिका लागि के कस्ता उपायहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ ?

३

### १.३ शोधकार्यको उद्देश्य

अध्ययन अनुसन्धान गरिने फरक फरक विषयका आ -आफ्नै उद्देश्य सम्बन्धित समस्याहरूको प्रमाणित समाधान प्राप्त गर्नु हो । शोध उद्देश्यले शोधका समस्याहरूलाई समाधान गर्ने निश्चित बाटो देखाउँछ । तसर्थ गन्तव्यमा पुग्नका लागि शोध समस्यासँग केन्द्रित शोध उद्देश्यहरूको निर्माण गर्नु आवश्यक हुन्छ । बिना उद्देश्य लक्ष्य प्राप्त गर्न नसकिने हुँदा विभिन्न उद्देश्यका साथ अगाडि बढ्नु पर्दछ, जुन निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

क) सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीको वाक्यगठन क्षमता पत्ता लगाउनु ।

ख) लैङ्गिक आधारमा थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु ।

ग) विद्यालय प्रकृतिका आधारमा वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु र वाक्यगठन क्षमता वृद्धिका लागि अपनाउन सकिने उपायहरू सुझाउनु ।

### १.४ शोधकार्यको परिसीमा

क) प्रस्तुत शोधकार्य सिरहा जिल्लाभित्र पर्ने पूर्वमा लहान नगरपालिका अवस्थित विद्यालयहरूमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अध्ययनमा सीमित रहेको छ ।

ख) प्रस्तुत शोधकार्य सिरहा जिल्लाका चार ओटा सामुदायिक र चार ओटा संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत ४० जना छात्र र ४० जना छात्राहरूमा सीमित छ ।

ग) प्रस्तावित अध्ययन लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, आदर, वाच्य र पदसङ्गतिमा सीमित रहेको छ ।

घ) पदसङ्गतिका आधारमा कर्ता र क्रियाको सङ्गति, विशेषण र विशेष्यको सङ्गति, भेदक र भेदको सङ्गति र नामपद र सर्वनाम पदको सङ्गति हेरिएको छ ।

## १.५ अध्ययनको सान्दर्भिकता

नेपाली भाषा सरकारी कामकाजको भाषा र नेपालको राष्ट्रभाषा हो । नेपालमा बस्ने सम्पूर्ण समुदायलाई आफ्नो भाषा लिपि र संस्कृतिको संरक्षण सम्बर्द्धन गर्ने अधिकार छ । प्रत्येक समुदायले बालबालिकालाई प्राथमिक तहसम्म आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा दिने गरी विद्यालय सञ्चालन गर्न पाउछन् भने नेपाल सरकारले सबै जातिलाई भाषिक एकताको सुत्रमा बाधनका लागि विद्यालय तहमा शिक्षाको माध्यम नेपाली भाषा समावेश गरेको छ । विभिन्न धर्म, जातजाति, सम्प्रदाय र भाषाभाषीहरूका बिच सुमधुर सामाजिक सम्बन्धको विकास गरी सबैको भाषा, साहित्य, लिपि, कला र संस्कृतिको विकासद्वारा देशको सांस्कृतिक विविधता कायमै राखी राष्ट्रिय एकतालाई सुदृढ पार्ने नीति राज्यले अवलम्बन गर्नुपर्छ ।

भाषा मानव समुदायका विचारहरू आदानप्रदान गर्नका लागि बोल्ने र सुन्ने परम्परागत विकासित यादृच्छिक वाक्यप्रतीकहरूको व्यवस्था हो । मानिसका मनका अन्तभावनाहरूलाई ध्वन्यात्मक संकेतका माध्यमले अभिव्यक्ति गर्दा त्यो भाषा मौखिक हुन्छ । जसलाई लिपिको उपयोग गरी अभिव्यक्ति गर्दा लिखित भाषा भन्दछ । भाषाको मूल रूप मौखिक हो तर पनि त्यसको विकसित तथा औपचारिक रूप लिखित भाषा हो । मौखिक भाषाको दाँजोमा लिखित रूप शैक्षिक तथा प्रशासनिक किसिमको हुने गर्दछ । शिक्षाको क्षेत्रमा तल्लो तहदेखि माथिल्लो तहसम्म लेखाइ सीपको विकास गर्दै लैजान आवश्यक छ । भाषालाई सम्प्रेषण योग्य बनाउनका लागि भाषाको लिखित रूपलाई बढी प्राथमिकता दिइएको पाइन्छ । नेपाली भाषा नेपालको स्तरीय, मानक राष्ट्रभाषा भए पनि सम्पूर्ण नेपालीहरूको मातृभाषाको रूपमा स्थापित हुन सकेको पाइदैन तापनि विविध जातिगत समुदायका मातृभाषाहरू मध्ये नेपाली भाषाको व्यवहारिक सामाजिक, सांस्कृतिक, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय भूमिका समेत उच्च एवम् प्रभावशाली

रहेको कारण नेपाली भाषालाई स्तरीयता प्रदान गर्न, अभिव्यक्ति क्षमता वृद्धि गर्न वाक्यगठन शुद्धतामा जोड दिनु आवश्यक छ । यसका लागि त्रुटिविहिन अभिव्यक्ति क्षमता वृद्धिगर्नु सान्दर्भिक हुन आउँछ ।

थारुभाषा तराईका बहुसंख्यक नेपालीहरुको मातृभाषा रहेका कारण कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरु नेपाली शिक्षण गर्ने क्रममा पहिलो भाषाको प्रभावले विभिन्न किसिमका त्रुटिहरु गर्ने गर्दछन् । यस्ता त्रुटिहरु कहाँ भइरहेका छन् ? वाक्यगठन क्षमता कस्तो छ ? के कारणले त्रुटि हुन गएको हो ? आदि पक्षहरुको बारेमा जानकारी भएमा सोही अनुसार शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा संलग्न गराएर उपयुक्त शिक्षण विधि र सामग्री संकलन, निर्माण एवं प्रयोगमा जोड दिँदै व्यक्तिगत र सामूहिक अभ्यासमा जोड दिई शुद्ध, स्पष्ट, एवं नियम सम्पन्न भाषा प्रयोगमा सहयोग पुऱ्याउनु यस अध्ययनको सान्दर्भिकता रहने छ । वाक्यगठन क्षमताको अध्ययनले सिकाईका क्रममा भाषा सिकाइ प्रकृया, उद्देश्य निर्माण, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक निर्माण, शिक्षण विधि, छनोट तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया आदिमा समेत महत्वपूर्ण भूमिका खेलेकोले यसको अध्ययन महत्वपूर्ण मानिन्छ । वाक्यगठनगत नियमको पालनाले लेखन अभिव्यक्ति क्षमता र भाषाको स्तरीयतामा केही पक्ष निर्धारण गर्न सकिन्छ जसरी व्यक्तिमा निहित अनुशासनले स्वयमको परिचय दिन्छ । त्यस्तै प्रकार भाषिक शुद्धताका लागि वाक्यगठनगत अनुशासन अत्यावश्यक छ । यसरी भाषा सिक्न लागेका विद्यार्थीहरुले गर्ने वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन हुनु आवश्यक छ । मौखिक भाषाको दाँजोमा लिखित रूपमा शैक्षिक तथा प्रशासनिक किसिमको हुने गर्दछ । शिक्षा क्षेत्रमा तल्लो तहसम्म लेखाइ सीपको विकास गर्दै लैजानु आवश्यक छ ।

नेपाल बहुजाति र बहुभाषि राष्ट्र भएका कारण नेपाली भाषामा पहिलो भाषाको प्रभाव परेभै थारुभाषी विद्यार्थीहरुलाई पनि नेपाली भाषाशिक्षण गर्न कठिन परेको देखिन्छ । यसले गर्दा नेपाली भाषाका विविध पक्षमा गल्तीहरु हुने सम्भावना रहन्छ । शिक्षार्थीको उच्च तहका आधार निर्धारण मा. वि. तहले प्रमुख भूमिका खेल्ने हुनाले नि. मा. वि. तहमा हाँसिल गरेको ज्ञान सिप, क्षमता, कुशलता, आदि पक्षले उसको भविष्य निर्धारणमा सहयोग गर्ने हुदा उक्त तहमा नै वाक्यगठन गर्दा देखिने गल्तीहरु प्रति सचेत हुनु जरुरी छ । तसर्थ सर्तकताका साथ भाषाशिक्षणमा ध्यान पुऱ्याउनु पर्दछ । थारु भाषाका आफ्नो भाषिक व्यवस्था उपव्यवस्थाहरुलाई नेपाली भाषामा प्रयोग गर्दा त्रुटि हुने बढी सम्भावना रहन्छ । अतः समयमा नै वाक्यगठनको अध्ययन गरी भाषामा शुद्धता, सफलता ल्याउने

क्षमता व्याकरणिक नियम संवत् लेखनमा प्रोत्साहन गर्नका लागि थारुभाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने वाक्यगठन क्षमता अध्ययन हुनु औचित्यपूर्ण देखिन्छ ।

## १.६ शोधकार्यको रूपरेखा

६

अध्याय एक : शोधपरिचय

अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

अध्याय तिन : अध्ययन विधि र प्रक्रिया

अध्याय चार : व्याख्या तथा विश्लेषण

अध्याय पाँच : सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

सन्दर्भसूची

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्ति

## अध्याय दुई

### पूर्वकार्यको अध्ययन र सैद्धान्तिक रूपरेखा

कुनै पनि कार्यको प्रारम्भ गर्नुभन्दा पहिले त्यस कार्यसँग सम्बन्धित पूर्वकार्य के के भएका छन् ? कसरी भएका छन् ? अब के हुन सक्छन् ? विगतका कामकार्यहरूको अध्ययन अवलोकन गर्न आवश्यक हुन्छ, किनभने कुनै पनि कामको आधार नै विगत हो, जसले वर्तमानलाई निर्देशित गरी गतिमान बनाउँछ, साथै उद्देश्यमूलक बनाउन सहयोग पुऱ्याउँछ । त्यसकारण यस अध्ययनसँग सम्बन्धित पूर्वकार्यको समीक्षालाई दुई भागमा विभाजन गरी निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

#### २.१ पुस्तक समीक्षा

प्रस्तुत शोधकार्य सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ । त्यसैले वाक्यगठन सम्बन्धी सैद्धान्तिक विषयवस्तुको लागि पुस्तक समीक्षा मार्गदर्शकको रूपमा रहने हुँदा यहाँ विभिन्न पुस्तकहरूको समीक्षा प्रस्तुत गरिएको छ ।

ढुङ्गाना (२०६६) द्वारा 'प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयामहरू' पाठ्यपुस्तकको एकाई सातमा त्रुटि विश्लेषण समावेश गरिएको छ । उक्त पाठ्यपुस्तकमा त्रुटि विश्लेषणको परिचय, महत्व, त्रुटि र अन्यभाषा, त्रुटि र यसका प्रकार, त्रुटि विश्लेषण प्रक्रिया र त्रुटि विश्लेषणका अभ्यास समावेश गरिएको छ । जसले गर्दा यो पाठ्यपुस्तक उक्त शोधकार्यका लागि सहयोगी छ ।

अधिकारी (२०६७) 'द्वारा भाषा शिक्षणका लागि केहि परिपेक्ष्य तथा पद्धति' पुस्तक प्रकाशित गरिएको छ । जसमा त्रुटिको अध्ययन शीर्षक अन्तर्गत विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा सिकाइमा गर्ने त्रुटिको व्याख्या गरिएको छ । जसमा त्रुटिहरूको भाषिक एकाइका आधारमा सिकाइ प्रक्रिया, श्रोतगत जटिलता र स्वरूपगत त्रुटि गरेर विभाजन गरिएको छ । त्यसैगरी भाषिक एकाइका आधारमा उच्चारणगत, वर्णविन्यासगत, रूपगत, पदावलीगत, वाक्यगत र अर्थगत त्रुटिको व्याख्या गरिएको छ । यसमा वाक्यगत त्रुटि अन्तर्गत विविध त्रुटिको अध्ययन गरिएको छ ।

भण्डारी र अन्य (२०६८) द्वारा 'प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयामहरू' पाठ्यपुस्तकको एकाइ सातमा त्रुटि विश्लेषण समावेश गरिएको छ । उक्त पाठ्यपुस्तकमा त्रुटिको सैद्धान्तिक अवधारणा, त्रुटि र अर्न्तभाषा, त्रुटि क्षेत्र त्रुटिको वर्गीकरण र त्रुटि विश्लेषणको प्रक्रिया समावेश गरिएको छ । जसले गर्दा यो पाठ्यपुस्तक उक्त शोधकर्कका लागि पनि सहयोगी छ ।

पौडेल (२०६९) द्वारा 'प्रायोगिक भाषा विज्ञानका प्रमुख आयामहरू' नामक पुस्तकको अध्याय सातमा त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक चर्चा गरिएको छ । यस सिद्धान्तको मुख्य उद्देश्य दोश्रो भाषा सिकाइका कठिनाइहरू के हुन सक्छन् र तिनको निदान कसरी हुन सक्छ भन्ने सन्दर्भको खोजी गर्नु हो । यसमा त्रुटि र अर्न्तभाषाका बारेमा स्पष्ट पारिएको छ भने त्रुटिका क्षेत्रहरू उल्लेख गर्दै त्रुटिहरूको वर्गीकरण गरिएको पाइन्छ । यस सिद्धान्त अनुसार अध्ययन गर्दा निगमनात्मक र आगमनात्मक प्रक्रियाको अवलम्बन गरी त्रुटि विश्लेषण गर्दा पाँच वटा चरणगत प्रक्रिया अपनाएर गर्नु पर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । यस सिद्धान्तको निष्कर्षमा दोश्रो भाषाको सिकाइ पहिलो भाषालाई बाधक मात्र नठानी वातावरणीय असहजता, लक्ष्य भाषिक सामाजिक, सांस्कृतिक दुरता, उमेर सिकाइको समय र प्रयोग शिक्षण सामाग्री समेतलाई बाधकका रूपमा लिइएको छ । अतः त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक मान्यता अनुसार उक्त भाषी विद्यार्थीहरूको त्रुटिहरूको पहिचान, निराकरण गर्न सकिने भएकाले प्रस्तुत शोधपत्रमा यो सिद्धान्त उपयोगी रहेको छ ।

शर्मा र पौडेल (२०७०) द्वारा 'नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण' नामक पुस्तकको अध्याय एकमा पहिलो भाषा र दोश्रो भाषा सिकाइका बारेमा विश्लेषण गरिएको छ । यसको उद्देश्य पहिलो भाषाको सिकाइ जस्तो परिस्थितिमा हुन्छ, त्यस्तै अवस्था दोश्रो भाषाको सिकाइमा पनि उपलब्ध गराउनु हो यसमा पहिलो भाषाको सिकाइलाई स्वतन्त्र, सहज, अनौपचारिक, भुल र प्रयत्न तथा निरन्तर अभ्यास र

अनुकरण लगायतको कुरा उल्लेख गरिएको छ भने दोश्रो भाषाको सिकाइ यसको ठिक विपरित रहेको छ भन्ने कुरा प्रष्ट पारिएको छ । यसको निष्कर्षमा भन्दा दोश्रो भाषा सिकाइमा जति सहज प्रभावशाली वातावरण उपलब्ध भयो त्यति पहिलो भाषाप्रतिको निर्भरता कम हुँदै गई मातृभाषा वा पहिलो भाषा सरह दोश्रो भाषाको प्राप्तिहुने कुरा निकालिएको छ ।

ओझा, खकुरेल र अधिकारी (२०७०) द्वारा 'शिक्षक सेवा आयोगको आधारभूत शैक्षिक ज्ञान र नेपाली भाषा' नामक नि.मा. वि.तहको पाठ्यपुस्तक तयार पारिएको छ । उक्त पाठ्यपुस्तकका भाषिक सीप खण्डन अन्तर्गत वाक्य रचना, शिक्षण शीर्षक राखी वाक्यगत शिक्षणको परिचय र विधि स्पष्ट पारिएको छ । उक्त पाठ्यपुस्तकमा वाक्यगठन शिक्षण भनेको वाक्यको आधारभूत तहको शिक्षण हो वाक्यगठन सम्बन्धी त्रुटि तर मातृभाषी नेपालीमा बढी पाइन्छ । वाक्यगठनमा प्रायः जसो त्रुटि सचेत र असचेत दुबै किसिमले पाइन्छ भन्दै वाक्यका आधारभूत तत्वहरु लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, वाक्यलाई अलग अलग रूपमा शिक्षण गर्नु पर्छ भनी सामान्य विधिको समेत चर्चा गरिएको छ ।

न्यौपाने र घिमिरे (२०७०: ७०) द्वारा 'भाषा विज्ञानको प्रमुख सिद्धान्त' नामक पुस्तकमा संरचनावाद अन्तर्गत वाक्य र यसका प्रकार शीर्षकमा अपूर्ण र पूर्ण वाक्य संरचना भन्दै संरचनावादीहरु द्वारा पूर्ण वाक्यको मात्र अध्ययन गर्ने कुरा प्रस्ट्याइएको छ । त्यस्तै उक्त पुस्तकमै रूपान्तरण व्याकरण शीर्षकभित्र अब्राहम नोअम चम्स्कीद्वारा वाक्य संरचनालाई आन्तरिक र वाह्य भन्दै चर्चा गरिएको कुरालाई प्रस्ट्याइएको छ ।

ढकाल (२०७१) द्वारा 'नेपाली भाषा शिक्षण परिचय र प्रयोग' नामक पुस्तकको अध्याय पाँचमा वाक्यगठनको सैद्धान्तिक चर्चा गरी उदाहरण समेत देखाइएको छ । विद्यार्थीको वैयक्तिक भिन्नता बुझेर तिनीहरुको बोध र अभिव्यक्तिसँग सम्बन्धित त्रुटिपूर्ण प्रयोगलाई स्तरीकरण गर्दै जानु नै यसको उद्देश्य हो । नेपाली भाषाका आधारभूत वाक्य संरचनालाई ठिक ढङ्गले प्रयोग गर्न गराउनका लागि वाक्यगठन शिक्षण गर्नु आवश्यक देखिन्छ । यसमा भाषाका आधारभूत वाक्यका एघार वटा संरचनात्मक ढाँचाहरु उल्लेख भएको पाइन्छ । वाक्यगठनमा व्याकरणिक कोटिको विशेष हेक्का राख्न नसक्दा विभिन्न किसिमका त्रुटिहरु देखा पर्ने भनेर व्याख्या गरिएको छ । व्याकरणिक कोटिभित्र लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, प्रेरणार्थक, अप्रेरणार्थक करण र अकरण पर्दछन् र यसको प्रभाव नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियापदमा समेत देखा पर्ने भनेर त्रुटिको शिक्षण तरिका र उदाहरण



समेत प्रष्ट पारिएको छ । यसरी हेर्दा यसको सम्बन्ध थारु मातृभाषी विद्यार्थीसँग समेत देखिने हुनाले यो पुस्तक महत्वपूर्ण रहेको छ ।

भुसाल र भट्ट (२०७३) द्वारा 'निम्नमाध्यामिक शिक्षक नेपाली मार्गदर्शिका' नामक पुस्तक प्रकाशित भएको पाइन्छ । उक्त पुस्तकमा नेपाली व्याकरण खण्ड अन्तर्गत पद सङ्गितलाई उद्देश्य र विधेयविचको सङ्गति, नाम र सर्वनाम विचको सङ्गति, विशेष्य र विशेषणविचको सङ्गति गरी वर्गिकरण गरिएको छ । अर्को तर्फ लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको सोदाहरण चर्चा गरिएको छ । काल, पक्ष, भाव (अर्थ) शिक्षणको उद्देश्य र क्रियाकलाप परिचय उदाहरण सहित पुष्टि गरिएको पाइन्छ ।

यसरी वाक्यगठन क्षमतासँग सम्बन्धित अन्य धेरै पुस्तकहरू पनि प्रश्नपत्रमा आएका छन् । यस्ता पुस्तकहरूको अध्ययनबाट वाक्यगठन सम्बन्धी सम्पूर्ण समस्याहरूको समाधान हुनुका साथै शिक्षक र विद्यार्थीलाई उपयुक्त वाक्यहरूको प्रयोग गरी स्तरीय भाषाको प्रयोग गर्न सक्षम तुल्याउन सहयोग गर्दछ ।

## २.२ शोधपत्रको समीक्षा

प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्नका लागि यस भन्दा अगाडि गरिएका शोधकार्यहरू मार्गदर्शकको रूपमा रहेका हुन्छन् । वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा आफ्नो क्षेत्रलाई आधार बनाएर विद्यार्थीहरूमा वाक्यगठन क्षमता कस्तो छ, विद्यार्थीको उमेर, तह अनुसार वाक्यगठन क्षमता कस्तो छ भन्ने सन्दर्भमा विभिन्न अध्ययनहरू सम्पन्न भएका छन् । यस अध्याय भन्दा अगाडि सम्पन्न गरिएको शोधकार्यहरू निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

राई (२०६५) द्वारा 'बान्तवा मातृभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषामा गर्ने व्याकरणिक कोटिसम्बन्धी त्रुटिको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । उक्त शोधकार्यको मुख्य उद्देश्य बान्तवाभाषी विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली भाषा बोल्दा व्याकरणात्मक कोटिमा गर्ने त्रुटि, त्रुटिका कारण पत्ता लगाउनु रहेको छ । पाँचथर जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूमा उक्त अध्ययन गरिएको छ । उक्त शोधकार्यमा जनसंख्या तथा प्रतिनिधि नमुना छनोट विधि र सामग्री संकलन विधिको प्रयोग गरिएको छ । बान्तवा भाषामा द्विवचन पनि रहेका लिङ्ग संगति नभई शब्दगत मात्र हुने, आदर, उपसर्ग लाग्ने, वाक्यहरूमा कर्तृवाच्य बाहेक अन्य नहुने निष्कर्षहरू निकालिएको छ । यस

अध्ययनले शोधार्थीलाई अध्ययनको पृष्ठभूमि र अन्य विषयवस्तु प्रयोग गर्ने क्रममा आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुऱ्याउने छ ।

मिश्र (२०५६) द्वारा 'कक्षा पाँच उत्तीर्ण थारुभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरकको अध्ययन' नामक शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको पाइन्छ । उक्त शोधको उद्देश्य कक्षा पाँच उत्तीर्ण थारुभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु, त्रुटिहरूको व्यतिरेकी विश्लेषण गर्नु, वर्ण, शब्द र वाक्य उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु रहेको छ । यसमा मुख्यत क्षेत्रीय अध्ययन विधिलाई आधार मानेर गरिएको छ । यस अध्ययनमा सम्बन्धित ४ वटा विद्यालयमा गई प्रतिनिधिको रूपमा छनोट गरिएको छ । उक्त विद्यार्थीहरूले वाक्यगठन अर्न्तगत सबै भन्दा बढी त्रुटि गर्ने क्षेत्र पहिचान गर्नुका साथै <sup>११</sup> नगर र ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिमा पाइने भिन्नता पत्ता लगाउनु निष्कर्षको रूपमा रहेको पाइन्छ । यस अध्ययनको शोधार्थीलाई शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुऱ्याउने छ ।

चौधरी (२०६९) द्वारा 'सिरहा जिल्ला क्षेत्र नम्बर एकको कक्षा छ का थारु भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । उक्त शोधपत्रमा थारुभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु, थारुभाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको वर्गिकरण र विश्लेषण गर्नु उद्देश्यहरू राखिएको छ । यस शोधपत्रमा मुख्यतः क्षेत्रीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरी प्राथमिक श्रोत तर्फ सिरहा जिल्लाका तीन वटा समुदाय र तीन वटा संस्थागत विद्यालय गरी जम्मा छ, वटा विद्यालयमा प्रत्येक विद्यालयबाट दश/दश जनाका दरले थारु विद्यार्थी पाँच छात्र र पाँच छात्राहरूलाई नमुनाका रूपमा छनोट गरी सामग्री संकलन गरिएको पाइन्छ । साथै द्वितीयश्रोतको पनि प्रयोग गरिएको पाइन्छ । निष्कर्षका रूपमा वाक्यगठनका विभिन्न पक्ष लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर मध्य थारु भाषी विद्यार्थीहरूले वचनमा सबैभन्दा बढी त्रुटि गरेका छन् । त्यसपछि क्रमशः लिङ्ग, पुरुष र आदरमा त्रुटि गरेको त्यस्तै संस्थागत विद्यालय भन्दा सरकारी विद्यालयका विद्यार्थीहरूले बढी त्रुटि गरेको देखिएको छ । यस्ता त्रुटि देखिनुका कारणहरूमा अनुकूल वातावरण नहुनु समुदायिको प्रभाव विद्यालयको भौतिक तथा व्यवस्थापन पक्ष कमजोर रहनु र मातृभाषाको अत्याधिक प्रभाव आदि निष्कर्षहरू राखिएको पाइन्छ । यस अध्ययनले शोधार्थीलाई उद्देश्य छनोट गर्ने र अन्य कार्यमा आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुऱ्याउने छ ।

अधिकारी (२०६९) द्वारा 'काभ्रे जिल्लाका कक्षा ८ मा अध्ययनरत दनुवारी मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । प्रस्तुत अध्ययनको उद्देश्य भाषा सिकाइमा हुने त्रुटि तथा वाक्यगठन सम्बन्धी सैद्धान्तिक चर्चा गर्नु, कक्षा आठमा अध्ययनरत दनुवारी भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठन गर्ने त्रुटि पत्ता लगाउनु, दनुवारी भाषी विद्यार्थीहरूबाट गरिने त्रुटिहरूको तुलनात्मक विश्लेषण गर्नु र वाक्यगठन सम्बन्धी त्रुटि निराकरणका लागि उपयुक्त सुझाव दिनु रहेको छ । उक्त अध्ययन काभ्रेपलान्चोक जिल्लाको पाँचखाल गा.वि.स.का ६ वटा विद्यालयका आठ कक्षामा अध्ययनरत ९० जना दनुवारी मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई लिएर वचन, लिङ्ग, पुरुष, भाव, पक्ष, कारक, वाच्य कालसम्बन्धी आठवटा तत्वमा आधारित रही अध्ययन गरिएको छ । यस अध्ययनमा प्राथमिक र गौण सामग्रीको अङ्गीकार गर्दै संकलित सामग्रीलाई वर्णनात्मक पद्धतिको अबलम्बन गर्दै विश्लेषण गरिएको छ । विद्यार्थीहरूमा बढी त्रुटि गर्ने कारणहरूमा मातृभाषाको प्रभाव, सामाजिक र पारिवारिक वातावरण, समुदायको प्रभाव, विद्यालयको भौतिक तथा व्यवस्थापन पक्ष, शैक्षिक पक्ष कमजोर हुनु, शिक्षकहरूलाई उपयुक्त निर्देशन नहुनु, तालिमको अभाव र भाषाप्रति उदासिनता आदि नै रहेको कुरालाई निष्कर्ष निकालिएको छ । यस अध्ययनले शोधार्थीलाई शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुऱ्याउने छ ।

भण्डारी (२०६९) 'भापा जिल्लामा कक्षा आठमा अध्ययनरत थारुभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन' शीर्षकमा अध्ययन गरिएको छ । प्रस्तुत अध्ययनको उद्देश्य भापा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारुभाषी विद्यार्थीले वाक्यगठन अन्तर्गत लिङ्ग, वचन, पुरुष, भाव, वाच्य, जस्ता व्याकरणिक कोटिमा गर्ने त्रुटिहरू पहिल्याउनु, पहिल्याएका त्रुटिहरूको वर्गीकरण गर्नु, त्रुटिको कारण पत्ता लगाउने र त्यसको व्याख्या र विश्लेषण गर्नु र त्रुटिहरूको निराकरणको लागि सुधारका उपायहरूको अबलम्बन गर्नु रहेको छ । लिङ्ग, वचन, पुरुष, भाव, वाच्य, जस्ता तत्वमा आधारित रही अनुसन्धान गरिएको छ । यस अध्ययनमा तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण विधि प्रतिनिधि नमुना छनोट विधि, जनसंख्या पहिचान विधिको प्रयोग गरिएको छ । उक्त अध्ययनमा थारुभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठन अन्तर्गत त्रुटिहरूमा कर्ता अनुसार क्रिया परिवर्तन भएको पाँइदैन । थारुभाषा र नेपाली भाषाको वचनका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन गर्दा नेपाली भाषाको वाक्यमा कर्ता र क्रियापदलाई वचनले प्रभाव पारेको, नेपाली भाषा र थारु भाषामा पनि भाव तिनै प्रकारको हुने नेपाली भाषाको कर्तृवाच्यका क्रिया लिङ्ग, वचन, पुरुषका आधारमा परिवर्तन हुन्छ भने

थारु भाषामा लिङ्ग, वचन, पुरुष सबैमा एकै प्रकारको क्रियाको प्रयोग हुने आदि जस्ता निष्कर्ष निकालिएको पाइन्छ । यस अध्ययनले शोधार्थीलाई शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा सैद्धान्तिक परिचय दिने काममा आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुर्याउने छ ।

घिमिरे (२०६९) द्वारा 'मैथिली भाषी मुसहर विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य गरेको पाइन्छ । मोरङ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत मैथिली भाषी मुसहर विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली वाक्यगठनमा के कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन्, कक्षा सातमा अध्ययनरत मैथिली भाषी मुसहर विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको कारण के कस्ता हुन सक्छन्, कक्षा सातमा अध्ययनरत <sup>१३</sup> मैथिली भाषीहरूले स्तरीय नेपालीको प्रकृति र स्वरूप के कस्ता छन् भन्ने उद्देश्य राखी उक्त शोधकार्य पुरा गरिएको पाइन्छ । उक्त अध्ययन मोरङ जिल्लाका इन्द्रपुर गा.वि.स.का तीन वटा र बेलबारी गा.वि.स.का तीन गरि जम्मा छ वटा सरकारी विद्यालयको कक्षा सातमा अध्ययनरत ६० जना मैथिली भाषी विद्यार्थीहरूलाई लिएर ती विद्यार्थीहरूबाट प्राथमिक श्रोत सामग्री संकलन गरिएको पाइन्छ । वस्तुगत, विषयगत, स्वतन्त्र लेखन र मौखिक प्रश्नहरूको उत्तर लेखन गराई सामग्री संकलन गरिएको पाइन्छ । यसरी संकलन गरिएको सामग्री प्रतिशतमा निकाली तालिकीकरण गर्दै वर्णनात्मक विधिको प्रयोग गरी व्याख्या विश्लेषण गरिएको पाइन्छ । उक्त शोधकार्यको निष्कर्षका रूपमा सीमाङ्कन गरिएको पक्षहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, र काल मध्ये सबैभन्दा बढी त्रुटि वचनमा र त्यसपछि क्रमशः लिङ्ग, पुरुष र कालमा गरेको पाइन्छ । यसरी दोश्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिकने मैथिली भाषी मुसहर समुदायका विद्यार्थीहरूले यस्ता त्रुटिहरू गर्नुमा उनीहरूको भाषीक व्यवस्था वा, मातृभाषाको प्रभाव, नियमित अध्ययन तथा अभ्यासको कमी हुनु, घरको आर्थिक अवस्था कमजोर भएको कारण विद्यालय जान नपाउनु रहेको निष्कर्ष उल्लेख गरिएको छ । यस अध्ययनले शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुर्याउने छ ।

खनाल (२०७०) द्वारा 'स्याङ्जा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत गुरुङभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकमा अध्ययन गरिएको छ । प्रस्तुत अध्ययनको उद्देश्य स्याङ्जा जिल्लाका गुरुङ मातृभाषी विद्यार्थीहरूको नेपाली वाक्यगठन क्षमता पहिचान गर्नु, तुलना गर्नु रहेको छ । प्रस्तुत अध्ययन लिङ्ग, वचन, आदर, पुरुष, काल, वाच्य, कारक र पक्ष सम्बन्धी आठ वटा तत्वमा आधारित भएर गरिएको छ । उक्त शोधपत्रमा पुस्तकालयी विधि, क्षेत्रीय अध्ययन विधि, नमुना सर्वेक्षण

विधि, जनसंख्या विधि, प्रतिनिधि नमुना विधिको प्रयोग गरी अध्ययनको काम गरिएको छ । उक्त गुरुङ मातृभाषी विद्यार्थी नेपाली मातृभाषी विद्यार्थी भन्दा कमजोर देखिएको छ । त्यस कारण वाक्यगठनमा लिङ्ग, वचन, आदर आदि विभिन्न पक्षहरूमा धेरै अभ्यास र उदाहरण प्रष्ट्याउनु पर्ने देखिन्छ भन्ने निष्कर्ष निकालिएको पाइन्छ । यस अध्ययनले शोधार्थीलाई विभिन्न अध्ययन विधिहरूको प्रयोग गर्न र शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुऱ्याउने छ ।

धिताल (२०७१) द्वारा 'बर्दिया जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत थारुभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य तयार पारिएको छ । वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको पहिचान गर्ने, छात्र र छात्राविच तुलनात्मक अध्ययन गर्ने उद्देश्य उक्त शोधको रहेको छ । बर्दिया जिल्लाका दसवटा विद्यालयका १०० जना विद्यार्थीहरू विच उक्त अध्ययन कार्य सञ्चालन गरिएको पाइन्छ उक्त शोधको प्राप्तिका रूपमा छात्रभन्दा छात्रा र संस्थागत भन्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी कमजोर रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ । यस अध्ययन शोधार्थीलाई सैद्धान्तिक आधारमा प्रदान गर्दै शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुऱ्याउने छ ।

देवकोटा (२०७२) द्वारा 'नवलपरासी जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकमा अध्ययन गरिएको छ । प्रस्तुत अध्ययनको उद्देश्य नवलपरासी जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता पत्ता लगाउन, भाषिक पृष्ठभूमि र लैङ्गिक आधारमा विद्यार्थीको वाक्यगठन क्षमता पत्ता लगाउनु, वाक्यगठन क्षमता वृद्धिका लागि अपनाउन सकिने उपायहरू सुझाउनु रहेको छ । वाक्यलाई संरचनाका आधारमा र अर्थ वा भावका आधारमा गरी दुई भागमा वर्गीकरण गरिएको छ । लिङ्ग, वचन, पुरुष,काल, आदर र पक्ष गरी ६ वटा तत्वमा आधारित रही अनुसन्धान गरिएको छ । यस अध्ययनमा जनसंख्या पहिचान विधि, प्रतिनिधि नमुना छनोट विधि, सामग्री संकलन विधि र क्षेत्रीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरिएको छ । उक्त अध्ययनमा विद्यार्थीहरूको वस्तुगत प्रश्नमा पक्षगत प्रयोग क्षमता र स्वतन्त्र लेखन क्षमता अत्यन्त कमजोर रहको निष्कर्ष देखियो । यस अध्ययनले शोधार्थीलाई शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा उद्देश्य चयन र विविधि पक्षमा आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुऱ्याउने छ ।

भट्टराई (२०७२) द्वारा 'चितवन जिल्लाका काक्षा आठमा अध्ययनरत थारु भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' शीर्षकमा अध्ययन गरिएको छ । प्रस्तुत अध्ययनको

उद्देश्य थारुमातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको समग्र स्थिति पत्ता लगाउनु, त्रुटिका क्षेत्रहरू पहिचान गर्नु र त्रुटि निराकरणका लागि सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु रहेको छ। लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव र कारक जस्ता ७ वटा तत्वमा आधारित रही अनुसन्धान गरिएको छ। यस अध्ययनमा जनसंख्या र प्रतिनिधि नमुना छनोट विधि, तथ्याङ्क संकलन विधिको प्रयोग गरिएको छ। उक्त अध्ययनलाई हेर्दा त्रुटि देखिनमा मातृभाषको प्रभाव, नेपाली भाषाको प्रयोगमा ध्यान नदिनु, शिक्षणको सन्दर्भमा नेपाली भाषा व्याकरणका विभिन्न पक्षहरूमा बढी जोड नदिनु विद्यार्थीमा वाक्यगठनका पक्षहरूको धारणा स्पष्ट नहुनु, प्रभावकारी शिक्षण नहुनु, नेपाली भाषाप्रति शिक्षक, विद्यार्थी तथा समाजको मानसम्मान उपेक्षित प्रवृत्तिले डेरा जमाउनु आदि जस्ता प्रमुख कारण देखा पर्नुलाई निष्कर्षका रूपमा लिइएको छ। यस अध्ययनले शोधार्थीलाई शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा अध्ययन विधिको प्रयोग गर्न, नमुना छनोट गर्न आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुर्याउने छ।

राई (२०७२) द्वारा 'खोटाङ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ। प्रस्तुत अध्ययनको उद्देश्य खोटाङ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नेपाली वाक्यगठन क्षमताको पहिचान गर्नु, छात्रा र छात्र विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना गर्नु, नेपाली पहिलो भाषी विद्यार्थीहरूको स्तरीय नेपाली वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण गर्नु र संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलना गर्नु रहेको छ। उक्त अध्ययन खोटाङ जिल्लाका ३ वटा संस्थागत र ३ वटा सामुदायिक विद्यालय गरी ६ वटा विद्यालयका विद्यार्थीहरूको परिक्षण गरिएको छ। यसमा क्षेत्रीय विधि पुस्तकालयीय विधि, नमुना सर्वेक्षण विधि जस्ता विधिको प्रयोग गरिएको छ। उक्त अध्ययन विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनका तत्वहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, भाव, वाच्य, आदर, कारक पदसङ्गति आदिका आधारमा गरिएको छ। सबै भन्दा राम्रो अवस्था नेपाली पहिलो भाषी विद्यार्थी र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पाइएको निष्कर्ष निकालिएको छ। यस अध्ययनले शोधार्थीलाई अध्ययनको पृष्ठभूमि, तत्वहरूको प्रयोग गर्ने क्रममा आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुर्याउने छ।

भट्ट (२०७२) द्वारा 'दार्चुला जिल्लाका कक्षा छ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन' शीर्षकमा शोध प्रस्तुत गरिएको छ। प्रस्तुत शोधको उद्देश्य दार्चुला जिल्लाका कक्षा छ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन सम्बन्धी क्षमता पहिल्याउनु, विद्यालयको प्रकृति र

लिङ्गका आधारमा विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु र दार्चुलेली विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटि क्षेत्रहरू पहिचान गर्नु रहेको छ । वाक्यगठनका लागि वचन, लिङ्ग, पुरुष, भाव, पक्ष, कारक, वाच्य, काल सम्बन्धी आठ वटातत्वमा आधारित रही अध्ययन गरिएको छ । यस अध्ययनमा तथ्याङ्क संकलनका लागि प्राथमिक र द्वितीय श्रोतको प्रयोग गरी जनसंख्या पहिचान, नमुना जनसंख्या, तथ्याङ्कको व्याख्या, विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण आदिका माध्यमबाट कार्य

सम्पन्न गरिएको छ । उक्त अध्ययनलाई हेर्दा विद्यार्थीहरूले विभिन्न पक्षमध्ये सबैभन्दा बढी त्रुटि वाच्यमा सबैभन्दा धेरै सही जवाफ लिङ्गमा दिएको र वचन, पुरुष र काल सम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता मध्यम रहनु, लैङ्गिक आधारमा छात्रा भन्दा छात्रहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहनु र सामुदायिक भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहनुलाई निष्कर्षका रूपमा लिइएको छ । यस अध्ययनले शोधार्थीलाई अध्ययनको पृष्ठभूमि, तत्वहरूको प्रयोग गर्ने क्रममा आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुर्याउने छ ।

साह (२०७२) द्वारा 'मैथिली भाषी चमार (राम) विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । प्रस्तुत अध्ययनको उद्देश्य मैथिली भाषी चमार विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु, त्रुटिका प्रकृति तथा स्वरूप पहिचान गर्नु र त्रुटिका कारणहरू पत्ता लगाउनु रहेको छ । प्रस्तुत शोधपत्रमा लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर र कालका आधारमा त्रुटि विश्लेषण गरिएको छ । यस अध्ययनमा नमुना सर्वेक्षण, जनसंख्या पहिचान विधिको प्रयोग गरी प्राथमिक र द्वितीय श्रोतको सहायताले व्याख्या विश्लेषण गरी वर्णनात्मक तथा विश्लेषणात्मक विधिको पनि प्रयोग गरिएको छ । यस अध्ययनमा धनुषा जिल्लाका कक्षा छ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले सर्वाधिक त्रुटि आदर, पुरुष र लिङ्गका आधारमा गर्ने, विशेष गरी भेदक र भावमा बढी त्रुटि गरेको, छात्रहरूको तुलनामा छात्राहरूले बढी त्रुटि गरेका र वाक्यगठन गत त्रुटि सबैभन्दा बढी पहिलो भाषाको प्रभाव र त्यसपछि अभ्यासको कमी देखिनु जस्ता निष्कर्ष निकालिएको छ । यस अध्ययनले शोधार्थीलाई शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुर्याउने छ ।

बुढाथोकी (२०७३) द्वारा 'सल्यान जिल्लाका कक्षा छ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । प्रस्तुत अध्ययनको उद्देश्य सल्यान जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन सम्बन्धी क्षमताको पहिचान गर्नु, लैङ्गिकताका आधारमा वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु र विद्यालय प्रकृतिका आधारमा वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु रहेको छ । वाक्यगठनका लागि लिङ्ग,पुरुष,काल,कारक,वाच्य,आदर र पक्ष जस्ता तत्वमा आधारित रही अनुसन्धान गरिएको छ । यस अध्ययनमा पुस्तकालयिय अध्ययन, क्षेत्रीय अध्ययन विधि, नमुना सर्वेक्षण विधि प्रयोग गरिएको छ । वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरुमध्ये विद्यार्थीहरु सबैभन्दा कमजोर वाच्यगत वाक्यगठनमा रहेको र सबैभन्दा सबल वचनगत वाक्यगठनमा रहेको, छात्राको भन्दा छात्रको आदर सम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता सबल राम्रो रहेको निष्कर्ष निकालिएको पाइन्छ । यस अध्ययनले शोधार्थीलाई उद्देश्य छनोट गर्ने र अन्य कार्यमा आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुऱ्याउने छ ।

मिधुन (२०७३) द्वारा 'पाल्पा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत मगर भाषी विद्यार्थीले स्तरीय नेपाली लेखनमा गर्ने त्रुटिहरुको अध्ययन' नामक शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । प्रस्तुत शोधकार्यको उद्देश्य पाल्पा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत मगरभाषी विद्यार्थीले स्तरीय नेपाली लेखाई अभिव्यक्तिमा गर्ने त्रुटि पहिचान गर्नु, उक्त त्रुटि हुनाका कारण पत्ता लगाउनु र ती त्रुटिहरु निराकरणका लागि उपाय प्रस्तुत गर्नु रहेको छ । प्रस्तुत शोधपत्रमा त्रुटिहरुमा लिङ्ग, वचन, पुरुष,आदर, कालमा आधारी रही अध्ययन गरिएको छ । यस शोधमा पुस्तकालयीय विधि, क्षेत्रीय अध्ययन विधि, नमुना सर्वेक्षण विधिको प्रयोग गरी प्राथमिक र द्वितीय श्रोतका माध्यमबाट तथ्याडक संकलन गरिएको छ । उक्त शोधमा विद्यार्थीहरुको स्तरीय नेपाली लेखाइ अर्न्तगत त्रुटिविश्लेषणका लागि सीमाडकन गरिएका पक्ष लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर र काल मध्य मगरभाषी विद्यार्थीहरुले सबैभन्दा बढी त्रुटि पुरुष र कालमा त्यसको तुलनमा केहि कम वचन र आदरमा रहेको र सबैको अनुपातमा लिङ्गमा कम त्रुटिहरु गरेको निष्कर्ष देखियो । यस अध्ययनले शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा अध्ययन विधि प्रयोग गर्नु नमुना छनोट गर्न आधार सामग्रीको रूपमा सहयोग पुऱ्याउने छ ।

यसरी विभिन्न शोधकर्ताबाट माथि उल्लेखित विविध शीर्षकमा शोधकार्य भए पनि सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमता शीर्षकमा धेरै कम



शोधकार्य भएको पाइयो । त्यसैले यसको समग्र अध्ययन हुन सक्ने सम्भावना समेत नभएकाले यो अध्ययन गर्नु आवश्यक ठानिएको छ । कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता शीर्षक प्रस्तावित शोधकार्यमा माथि उल्लेखित अध्ययनले सहयोग पुऱ्याउने देखिन्छ ।

## २.३ सैद्धान्तिक परिचय

१८

### २.३.१. परिचय

भाषाको आर्जन व्यक्तिले समाजबाट गर्दछ । भाषा व्यक्तिको अपरिहार्य वस्तु हो । कुनै पनि भाषाको मौखिक र लिखित गरी दुई माध्यम हुन्छन्, मौखिक माध्यम उच्चार्य र श्रव्य प्रक्रियामा आधारित हुन्छ । यसको प्रयोग वक्ता र श्रोताको सामीप्यमा हुन्छ । मौखिक भाषा ध्वन्यात्मक वास्तविक रूप पनि मौखिक नै हो तर विभिन्न कारणले गर्दा मानवीय समाजमा लिखित भाषा पनि प्रयोग हुने गर्दछ । लिखित भाषाबाटै मानवले ज्ञान विज्ञानका क्षेत्रमा उपलब्ध गरेका प्राप्ति र उद्देश्यहरूलाई सुरक्षित गरेर राख्न सकिन्छ र तिनको अध्ययन र प्रयोग गरेर युग युगान्तरसम्म मानवीय सभ्यताको विकासमा टेवा पुऱ्याउन सकिन्छ । त्यसैले भाषाको लेख्य माध्यम अपरिहार्य हुन जान्छ । भाषिक सिप मुख्य दुई वटा हुन्छन् ग्रहण र अभिव्यक्ति सिप यि दुवै सिपमा वाक्यगठनको महत्वपूर्ण स्थान रहेको हुन्छ ।

वाक्यांश भन्दा ठूलो र अनुच्छेद भन्दा सानो भाषिक उच्चार (एकाइ) लाई वाक्य भनिन्छ । यसमा एउटा अभिव्यक्तिको पूर्णता रहेको हुन्छ । कथनको पूर्णता रहने भएकाले यसलाई सोपानक्रमिक आधारमा सबभन्दा ठूलो एकाइ मानिएको हो । संरचनावादले वर्ण, रूप, शब्द, पद, पदावली, उपवाक्य आदिका संयोजनबाट वाक्य बन्दछ भनेको पाइन्छ । ब्लुमफिलडले वृहत्तर भाषात्मक रूपमा समाविष्ट नहुने स्वतन्त्र रूपलाई वाक्य भनेका छन् । कर्ता, कर्म, र क्रियाको सही संगति मिल्नु नै वाक्यगठन हो

। स्तरीय भाषिक प्रयोग गर्दा नाम, सर्वनाम, विश्लेषण र क्रियाविच लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल आदिको आधारमा व्याकरणात्मक मेल हुनुपर्छ (ढकाल, २०७१:३११) वाक्य रचना कुनै पनि भाषाको आधारभूत पक्ष भएकाले त्यसमा सचेत तुल्याई मानक एवम् स्तरयुक्त भाषिक अभिव्यक्तिमा अभ्यास्त तुल्याउनु पर्दछ -शर्मा र पौडेल, २०७०: १८०) वाक्य रचनाका दृष्टिले मानक भाषाको प्रयोगमा अशुद्ध बोल्ने लेख्ने प्रवृत्ति प्रशस्त पाइन्छ । नेपाली भाषाका सन्दर्भमा तर नेपाली मातृभाषा विद्यार्थीहरूले भाषाका विविध पक्षहरूमा बढी त्रुटिहरू गर्ने गरेको पाइन्छ ।

संगरचनावादीहरूले वाक्यलाई विभिन्न कोशीय एकाइहरूको मेल मान्दछन् । न्यौपाने र घिमिरे, (२०७०:७०) यिनीहरूले वाक्य विश्लेषणका क्रममा वाक्यलाई पूर्ण र अपूर्ण गरी दुई भागमा विभाजन गरेको पाइन्छ । पूर्वीय समालोचनामा शब्द र पदहरूको समूहलाई वा एउटा पूर्व विचार बुझाउने पद समूहलाई अथवा उद्देश्य र विधेय युक्त भएकौँ<sup>१९</sup> भाषिक संरचनामा वाक्य भनिएको छ । वाक्यमा जसका बारेमा केहि भनिन्छ, त्यो शब्द वा शब्द समूहलाई उद्देश्य भनिन्छ भने जे कुरा भनिन्छ त्यो शब्द वा शब्द समूहलाई विधेय भनिन्छ । वाक्य स्वतन्त्र भाषिक एकाइ भएकाले यसबाट पुरा अर्थ अभिव्यक्त हुन्छ । वाक्यको आधारभूत तह वाक्यगठन हो वाक्यका आधारभूत तत्व लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, कारक आदिलाई अलग अलग रूपमा उपयुक्त प्रयोग योग्य बनाउनुलाई वाक्यगठन भनिन्छ । अतः वाक्यगठनलाई भाषाशास्त्रको मेरुदण्डका रूपमा लिन सकिन्छ । भाषाको अभिव्यक्ति स्पष्ट पार्न र भाषाको अर्थप्रदान गर्न वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरूले प्रमुख भूमिका खेलेका हुन्छन् । कुनै पनि भाषिक शब्दहरूको अर्थ कोशीय तथा व्याकरणिक कोटिगत आधारमा गर्न सकिन्छ । कोशिय अर्थले अभिधात्मक अर्थलाई जोड दिएका हुन्छ । भने अभिधार्थक र लक्ष्यार्थ बोध गर्न व्याकरणिक कोटिगत अर्थ नै बढी उपयोगी हुने गर्दछ । कोशको आधारमा सबै अर्थ पहिल्याउन कठिन पर्ने भएकाले वाक्यगठनकै आधारमा लाक्षणिक अर्थ प्रष्ट हुन्छ ।

### २.३.२ वाक्यगठन सम्बन्धी अध्ययनको आवश्यकता

वाक्यगठन भनेको वाक्यको आधारभूत तहको शिक्षण भएकाले वाक्यका आधारभूत पक्षहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव, वाच्य पदसंगति आदिलाई अलग अलग शिक्षण गर्नु पर्दछ । वाक्यगठन विद्यार्थीहरूको स्तरयुक्तता र उपयुक्तताको पहिचान गराउने एउटा मत्वपूर्ण पक्ष हो । यो

विद्यार्थीको पूर्व शैक्षिक अनुभव र ज्ञानसँग सम्बन्धित हुन्छ । त्यसैले दैनिक जीवनका भाषिक व्यवहारमा उपयुक्त ढङ्गले वाक्यको प्रयोग गर्न सक्ने हुनु आवश्यक छ ।

शब्दहरूको जीवन्त तत्व नै व्याकरणिक कोटि हो व्याकरणिक कोटिको आधारमा शब्दहरूले आफ्नो कार्य सम्पन्न गर्दछन् । शब्दलाई निश्चित कार्यात्मक बाटोमा लैजानको लागि अर्थ तथा वाक्यात्मक क्रममा समेत संगति ल्याई भाषालाई सरल, सुबोध, सहज बनाउन पनि वाक्यगठनको प्रमुख कार्य हो त्यसैले कुनै शब्दको अर्थलाई स्पष्ट सुबोध सटिक र सक्रिय तुल्याउनका लागि पनि यसको भूमिका अतुलनीय रहेको पाइन्छ । त्यसैगरी वाक्यगठनका आधारभूत कुरा प्रति सचेत गराउन र विद्यार्थीहरूले वातावरणबाट सिकेका भाषाहरूमा पाइने त्रुटिहरूको निराकरण गर्न भाषाको शिष्ट, प्रसंग अनुकूल एवम् औचित्यपूर्ण प्रयोगको प्रतिनिधित्व गराउन भाषाको प्रभावकारिता एवम् सौन्दर्य खलबलिन नदिन र सम्बन्धित भाषाका सामान्य विशेषताहरू जस्तै लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल आदर, भाव, पक्ष, वाच्य र संगति पहिल्याउन वाक्यगठनको आवश्यकता हुन्छ । भाषालाई स्तरीय र सशक्त बनाउने कार्य वाक्यगठनले गर्दछ । जुन भाषामा वाक्यगठनको उपयुक्त प्रयोग हुन्छ त्यो भाषा नै समृद्ध मानिन्छ वाक्यगठनका पक्षहरूको उपयुक्त तालमेल नै पाठ्यपुस्तकलाई प्रभावकारी बनाउँछ । यिनै वाक्यगठनको पक्षहरूको आपसी संयोजनबाट भाषा तयार हुन्छ ।

यसरी भाषा विचार सम्प्रेषण, भाव, ग्रहण र बोधका लागि वाक्यगठन महत्वपूर्ण माध्यम बन्न सक्छ । विचार विनिमयको प्रभावकारी र सशक्त माध्यम भाषालाई संरचनात्मक रूपले सम्पन्न गराउने कार्य वाक्यगठनले गर्ने भएकाले यसको मानक प्रयोगका लागि वाक्यगठनको महत्व रहेको छ । वाक्यगठनले सिकाईलाई परिपक्व बनाउँछ । किनकी भाषा असिमित व्यवस्थाहरूको व्यवस्था हो । भाषाका सबै शब्दहरू पाठ्यपुस्तकमा समावेश गर्न सकिदैन । विद्यार्थीहरूको क्षमता रुचि र पूर्ण ज्ञानको आधारमा निर्धारण गरिन्छ । भाषालाई आदान र प्रदानगत दृष्टिले अर्थपूर्ण, आशयपूर्ण, प्रभावकारी र सोही अनुरूप वाक्यको उपयोग गर्ने सिप हासिल गराउन वाक्यगठन क्षमताको बृद्धि गर्नु भाषा शिक्षणको अनिवार्य कार्य हो । निम्न कारणले गर्दा वाक्यगठन सम्बन्धी अध्ययनको आवश्यकता देखिन्छ ।

क) वाक्यगठनको आधारभूत कुराहरू प्रति जानकारी गराउन,

ख) विद्यार्थीहरूले आफ्नो वातावरणबाट सिकेका भाषामा पाइने कमिकमजोरीहरू निराकरण गर्न,

ग) भाषिक प्रयोगको सन्दर्भमा नेपाली वाक्यगठनको शुद्ध र अशुद्ध रूप छुट्याइ शुद्ध रूपको प्रयोग अभ्यस्त बनाउन,

घ) शिष्ट र औचित्यपूर्ण भाषाको प्रयोग गर्न गराउन,

ङ) विभिन्न प्रकृतिका वाक्यहरूको निर्माण गर्न,

च) सिर्जनात्मक क्षमताको अभिवृद्धि गर्न,

छ) भाषाको प्रभावकारी तथा सौन्दर्य खलबलिन नदिन,

ज) वाक्यगठनमा पाइने अशुद्धि निराकरण गर्न,

झ) वाक्यगठनका आधारभूत पक्षहरू, जस्तै लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, आदर र संगति आदिको बारेमा जानकारी प्रदान गर्न । २१

### २.३.३ वाक्यगठनका पक्षहरू

त्रिपाठी (२०६३:२८२) का अनुसार, वाक्यगठन अन्तर्गत नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियायोगी, क्रियापद, नामयोगी, संयोजक, विस्मयादिबोधक र निपात आदि पदवर्गका साथै वचन, लिङ्ग, पुरुष, काल, पक्ष, वाच्य आदि सबै पर्दछन् । पदवर्गकै आधारमा लिङ्ग, वचन, कारक आदि रुपयान हुने भएकाले यी सबै वर्गलाई एकै समूहमा राख्नुपर्दछ । उक्त भनाइमा जेसुकै उल्लेख भए तापनि पदवर्गले वाक्यगठनको आश्रय नलिई व्याकरणत्मक कार्य सम्पन्न गर्न सक्दैनन् र यी दुवैको प्रकृति पनि बेग्लाबेग्लै भएकाले एकै वर्गमा राख्न युक्तिसंगत देखिदैन ।

नेपालीमा वाक्यगठनका पक्षहरूलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ : लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, आदर, वाच्य, भाव, संगति

### क) लिङ्ग

लिङ्ग भाले वा पोथी जातिको बोध गराउने व्याकरणात्मक कोटिलाई लिङ्ग भनिन्छ । यसको अभिव्यक्ति नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियामा हुन्छ । भाले जातिलाई बुझाउने पुलिङ्ग र पोथी जातिलाई बुझाउने स्त्रीलिङ्ग गरी अङ्ग्रेजी र नेपालीमा लिङ्ग दुई किसिमका हुन्छन् भने संस्कृतमा पुलिङ्ग, स्त्रीलिङ्ग र नपुसक लिङ्ग गरी तीन प्रकारले उल्लेख भएको पाइन्छ बराल र एटम् (२०६८:

३८) का अनुसार स्त्री वा, पुरुष जाति बुझाउने र छुट्याउने चिह्नलाई लिङ्ग भनिन्छ । ठकाल ( २०७१: ३११) का अनुसार नेपाली भाषामा मानव नाममा मात्र लिङ्गको रूपायन हुन्छ, मानव र कर्तामा लिङ्ग भेद गरी रहनु आवश्यक छैन ।

नेपाली भाषाका लिङ्ग सम्बन्धी केही उदाहरणहरु निम्न छन् ।

क) अग्लो केटो हिँड्दैछ । ख) अग्ली केटी हिँड्दैछे ।

ग) श्याम कविता लेख्छ । घ) सरिता कविता लेख्छे ।

ङ) बुबा आउनुभयो । च) आमा आउनुभयो ।

माथिको (क) वाक्यमा पुलिङ्ग जनाउनेका लागि 'केटो' (नाम), 'अग्लो' (विशेषण) र 'हिँड्दैछ' (क्रियापद) आएका छन् भने (ख) वाक्यमा स्त्रीलिङ्ग जनाउनेका लागि 'केटी' (नाम) 'अग्ली' (विशेषण) र 'हिँड्दैछे' (क्रियापद) को प्रयोग गरिएको छ ।

## ख) वचन

व्याकरणका अनुसार शब्दका रूपवाट एक वा, धेरै बुझाउने विधि विधानलाई वचन भनिन्छ । नेपाली शब्दसागर, २०५७: ११८२) संख्याको बोध गराउने व्याकरणिक कोटिलाई वचन भनिन्छ । नेपालीमा एउटा संख्यालाई जनाउने एक वचन र धेरै संख्या जनाउनेलाई बहुवचन भनिन्छ । बराल र एटम, (२०६८ : ४१) का अनुसार संख्या बुझाउने व्याकरणको चिह्नलाई वचन भनिन्छ । वचनको अभिव्यक्ति नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियामा हुन्छ । जस्तै :

### एकवचन

केटोले भात खायो ।

गाई मर्यो ।

तँ आइस् ।

तिमी किताब पढ्छौ ।

### ग) पुरुष

### बहुवचन

केटाहरुले भात खाए ।

गाईहरु मरे ।

तिमीहरु आयौ ।

तिमीहरु किताब पढ्छौ ।

व्यक्ति सन्दर्भलाई जनाउने व्याकरणिक कोटिलाई पुरुष भनिन्छ । नेपाली भाषामा वक्तालाई जनाउने अथवा, वक्ता श्रोत र सन्दर्भ बुझाउने कोटि पुरुष हो । (ढकाल)२०७१ : ३१४) व्यक्तिलाई बुझाउने व्याकरणको चिह्नलाई पुरुष भनिन्छ । (बराल र एटम २०६८ : ४३) वक्तालाई जनाउने प्रथम पुरुष, सुन्ने श्रोतालाई जनाउने द्वितीय पुरुष र दुई भन्दा बाहेक विषयको सन्दर्भ हुने तेश्रो व्यक्तिलाई जनाउने तृतीय पुरुष गरी जम्मा तीन प्रकारका पुरुष हुन्छन् पुरुषको अभिव्यक्ति सर्वनाम र क्रियापदमा हुन्छ, नेपाली भाषामा प्रयोग हुने पुरुषका केही उदाहरणहरु निम्न छन् :

प्रथम पुरुष : म किताब पढछु ।

हामी किताब पढ्छौ ।

द्वितीय पुरुष : तिमी किताब पढ्छौ । २३

तपाईं किताब पढनु हुन्छ ।

तृतीय पुरुष : ऊ किताब पढ्छ ।

उनीहरु किताब पढ्छन् ।

उहाँ किताब पढनु हुन्छ ।

#### घ) काल

समयको बोध गराउने व्याकरणात्मक कोटिलाई काल भनिन्छ । क्रियाबाट सूचित कार्यव्यापारको समय विशेषलाई बुझाउनका लागि कालको प्रयोग हुन्छ , यसको अभिव्यक्ति क्रियामा भएको पाइन्छ । नेपाली व्याकरणमा कालले क्रियामा विभिन्न रूपबाट व्यक्त हुने अवस्था, घटना , प्रक्रिया वा, कार्यव्यापारको समयलाई जनाउँछ । धातुसँग कालबोध सम्बन्ध तत्त्व लागेर क्रियाको रूपायन हुन्छ, यही क्रियाको रूपबाट व्यक्त हुने समय नै काल हो क्रियापदले वर्णन गरेको काम वा, अवस्थाको समयलाई काल भनिन्छ । कुनै पनि कार्य वा, अवस्था समयको ज्ञान गराउने क्रियाको रूपावली वा रूप (नेपाली शब्दसागर, २०५७ : २५८) क्रियाको रूपबाट व्यक्त हुने समय नै काल हो ।

क्रियाको रूपमा आधारमा काललाई भूतकाल र अभूतकाल गरी दुई किसिमबाट विभाजन गरिएको छ । भाषिक अभिव्यक्तिका क्रममा बोल्दा वा, लेख्दाको क्षणलाई आधार मानेर त्यस भन्दा पूर्वको समय भूतकाल र त्यस भन्दा पछिको समयलाई अभूतकालले जनाइन्छ ।

## ) भूतकाल

पहिलेको समयलाई जनाउने क्रियाको रूप भूतकाल हो । भूतकालले क्रियाको कार्यव्यापार पहिले नै वा, वित्तिसकेको समयमा सम्पन्न भइसकेको कुरालाई जनाउँछ । भूतकाल जनाउनका लागि हिजो, अस्ति एक वर्ष अघि जस्ता समयबोधक क्रियाविशेषण लाग्दछन् । जस्तै :

हामीले हिजो, अस्ति किताब पढ्यौं । भाइ विद्यालय गयो ।

हरि मुसुक्क हाँस्यो । मैले भात खाँए ।

## ) अभूतकाल

२४

नवितेको समयलाई जनाउने क्रियाको रूप अभूतकाल हो । अभूतकालभित्र अहिलेको समयलाई बुझाउने वर्तमान काल, पछिको समय बुझाउने भविष्यत काल गरी दुई भेद छुट्याउन सकिन्छ । क्रियामा वर्णित कार्यव्यापार अहिले हुने भन्ने बुझाउन प्रयोग हुने क्रियाको रूप वर्तमान काल हो । वर्तमान कालमा क्रियाको कार्यव्यापार थालिएको हुन्छ तर समाप्त भएको हुँदैन । नवितेको समयलाई जनाउन क्रियापदमा छ को रूपायन हुन्छ । अन्त्यमा छ, छे, छिन र छौँ जस्ता धातुको प्रयोग हुन्छ । पछि हुने कार्यको संकेत भएमा भविष्यतकाल अर्थात् क्रियाको अन्त्यमा नेछ, नेछिन, नेछौँ जस्ता क्रियापदको प्रयोग हुन्छ ।

जस्तै : कविता घर जानेछे ।

राम पोखराबाट आउनेछ ।

म भात खानेछु ।

मोहन जाने छ ।

ड) पक्ष

कालको अवस्था वा, परिस्थितिमा घटित क्रियाको बोध गराउने वाक्यगठनको कोटि पक्ष हो । कुनै कालमा भएको काम अवस्थालाई पक्ष भनिन्छ । पक्षले काम हुँदै गरेको, सकिएको वा, कस्तो परिस्थितिमा रहेको छ भन्ने जानकारी दिन्छ । (बराल र एटम, २०६८: ११५) एउटै कालभित्र पनि विभिन्न पक्षहरु हुने भएकाले पक्षलाई कालको मसिनो वा, सूक्ष्म विभाजन पनि भनिन्छ । नेपाली भाषामा पक्षहरु सामान्य , अपूर्ण, पूर्ण अभ्यस्त र अज्ञात गरी पाँच भागमा विभाजन गरिएको छ । त्यैसगरी भूत कालसँग पनि पाँच पक्ष सम्बन्धित छन् । भने अभूत कालसँग सामान्य अपूर्ण र पूर्ण गरी तीनवटा पक्षहरु सम्बन्धित छन् । काल बाह्य परिवेशसँग सम्बन्धित देखिन्छ भने पक्षले क्रियाका कार्यको प्रकृति जनाउने हुँदा यो क्रियाको आन्तरिक तत्वका रूपमा देखापर्दछ । कालका पक्षलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ :

सामान्य भूत	सामान्य वर्तमान <sup>२५</sup>	सामान्य भविष्यत
म बजार गएँ । उसले काम गन्यो ।	म बजार जान्छु । उसले काम गर्छ	म बजार जानेछु । उसले काम गर्नेछ ।
अपूर्ण भूत	अपूर्ण वर्तमान	अपूर्ण भविष्य
म विद्यालय जाँदै थिएँ । हरि किताब पढ्दै थियो ।	म विद्यालय जाँदैछु । हरि किताब पढ्दैछ ।	म विद्यालय जाँदै हुनेछु । हरि किताब पढ्दै हुनेछ ।
पूर्ण भूत	पूर्ण वर्तमान	पूर्ण भविष्यत
हरि पोखरा गएको थियो मैले गीत गाएको थिएँ ।	हरि पोखरा गएको छ । मैले गीत गाएको छु ।	हरि पोखरा गएको हुनेछ । मैले गीत गाएको हुनेछु ।
अज्ञात भूत		
राम इलाम गएछ । भाई हिजो आएछ ।		



अभ्यस्त भूत		
राम इलाम जान्थ्यो । हर्केले रक्सी खान्थ्यो ।		

### च) आदर

वक्ता, श्रोत र सन्दर्भ व्यक्तिको विचार सामाजिक स्तरलाई जनाउने व्याकरणिक कोटि हो । (ढकाल, २०७१: ३१७) नेपालीमा आदरका शून्य आदर, सामान्य आदर, उच्च आदर, उच्चतम आदर आदि तह छन् । त्यस्तै द्वितीय पुरुष सर्वनाम तँ, तिमी, तपाईँ, हजुर यी सबैले आदरका विभिन्न रूपहरूलाई बुझाउँछन् । मूलतः आदरको अभिव्यक्ति सर्वनाम र क्रियामा हुन्छ ।

२६

जस्तै : शून्य आदर

तँ जा ।

उच्च आदर

तपाईँ जानुहोस ।

सामान्य आदर

तिमी जाऊ ।

उच्चतम आदर

हजुर गद्बक्स्योस ।

### छ) वाच्य

कर्ता, कर्म र भाव मध्ये कुनै एकलाई मुख्य जोड दिई भनिएको वाक्य नै वाच्य हो । यसले वाक्यमा क्रियाको भाव वा, विषय कर्ता, कर्म वा, भाव के हो भनेर जनाउँछ । कर्ता, कर्म भावको काम बुझाउने क्रिया वा, कुनै एकको मात्र काम बुझाउने क्रियापद ( नेपाली शब्दसागर, २०५७: ११९२) लाई नै वाच्य भनिन्छ । वाच्यले वाक्यमा नामिक पद र क्रियाको सम्बन्धलाई जनाउँछ, वाक्यमा कर्ता कर्मको वा, क्रियाको प्राधान्य रहन्छ । क्रियाको सम्बन्ध कर्तासँग रहँदा कर्ता प्रधान हुन्छ, क्रियाको सम्बन्ध कर्मसँग नरही सोही क्रियाको भावसँग रहँदा भाव प्रधान हुन्छ र क्रियाको सम्बन्ध कर्मसँग रहँदा कर्म प्रधान हुन्छ ।

### ज) कर्तृवाच्य

क्रियापदको संगति कर्तासँग रहने वाच्य कर्तृवाच्य हो । यसमा कर्ताको लिङ्ग, वचन, पुरुष, र आदर अनुरूप क्रियापद रहन्छ । कर्तृवाच्य, सकर्मक, र अकर्मक दुवै क्रिया युक्त वाक्यमा हुन्छ ।

जस्तै : म घर जान्छु ।

केटो हाँस्यो ।

## । कर्मवच्य

क्रियापदको सम्बन्ध कर्मसँग रहने वाच्य कर्मवाच्य हो । यसमा क्रियाको सम्बन्ध कर्मसँग रही कर्मको भूमिका प्रमुख रहन्छ । सकर्मक क्रियाले बनेको कर्तृवाच्यको वाच्यन्तरण गरी कर्मवाच्य बन्दछ । जस्तै :

केटाद्वारा केटी कुटिई ।

केटाद्वारा ऊ कुटियो ।

## । भाववाच्य

२७

क्रियाको सम्बन्ध कर्ता र कर्मसँग नभई सोहि क्रियाको भावसँग रहने वाच्य भाववाच्य हो । भाववाच्यको क्रियापद प्रायः अकर्मक हुन्छ र क्रियापदमा धातुसँग 'इ' गासिन्छ । जस्तै :

तिमीद्वारा निदाइयो ।

आफु त हाँसिन्छ ।

## ज) भाव

भाषा प्रयोग गर्ने व्यक्तिको मनोभाव वा, मनशायलाई बुझाउँदा फेरिने क्रियाको रूपलाई भाव भनिन्छ । (बराल र एटम, २०६८ : १२९) भावको अभिव्यक्ति क्रियापदको भिन्नताबाट हुन्छ । कुनै कुरा वा भनाई सुनेर मनमा हुने प्रतिक्रिया नै भाव हो (नेपाली शब्दसागर, २०५७ : १००६) वक्ताको मनोभाव बुझाउने धातु वा, क्रियासँग सम्बन्धित रूपायनिक कोटिलाई भाव भनिन्छ । यसले काल र सम्भावना, इच्छा, अनुमान, आज्ञा जस्ता व्यक्तिका मनोभावलाई

अभिव्यक्ति गर्दछ । भाषा अनुसार भाव विभिन्न किसिमका हुन्छन् । नेपालीमा सामान्य, आज्ञार्थ, इच्छार्थ, सम्भावनार्थ र संकेतार्थ गरी पाँच प्रकारका रहेका छन् ।

### भ) पदसङ्गति

वाक्यमा प्रयुक्त शब्दहरूको विचको रूपायनिक मेल वा, व्याकरणिक अनुरुपतालाई सङ्गति भनिन्छ । सङ्गतिलाई पदमेल वा, पदसंगति पनि भन्ने गरिन्छ । (भुसाल र भट्ट, २०७३ : ३७८) स्तरीय भाषिक प्रयोगका लागि वाक्यमा कर्ता र क्रिया, विशेषण र विशेष्य, भेदक र भेद्य, नाम र सर्वनाम बिच लिङ्ग, वचन, पुरुष, र आदरका आधारमा व्याकरणात्मक मेल हुन आवश्यक हुन्छ । तसर्थ लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर जस्ता पदसङ्गतिका आधारहरूमा आधारित भई कर्ताको अवस्था हेरी सोहि बमोजिम क्रियापदको प्रयोग गर्नु पर्दछ । खास गरी नेपालीमा पदसङ्गतिका निम्न प्रकारहरू रहेको पाइन्छ ।

२८

### (१) कर्ता र क्रियाविचको पदसङ्गति

वाक्यमा प्रयुक्त कर्ता जुन लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको छ सोही अनुसार क्रियापदको प्रयोग हुनुलाई कर्ता र क्रियाविचको पदसङ्गति भनिन्छ । (भट्टराई र ढुङ्गेल, २०७१ : २०८) जस्तै :

लिङ्ग केटो जान्छ । (पुलिङ्ग)

केटी जान्छे । ( स्त्रीलिङ्ग)

वचन म जान्छु । (एकवचन)

हामी जान्छौं । ( बहुवचन)

पुरुष म जान्छु । ( प्रथम पुरुष)

तिमी जान्छौं । ( द्वितीय पुरुष )

ऊ जान्छ । ( तृतीय पुरुष )

आदर तँ जान्छस् । ( अनादर )

तिमी जान्छौ । ( सामान्य /मध्यम आदर )

तपाईं जानुहुन्छ । ( उच्च आदर )

मौसुफ गर्दैबक्सन्छ । ( विशिष्ट आदर )

## २) विशेषण र विशेष्य बिचको पदसङ्गति

वाक्यमा प्रयुक्त विशेष्य पद ( नामिकपद ) जुन लिङ्ग, वचन, र आदरको छ । विशेषण पद पनि सोही लिङ्ग, वचन र आदर अनुरूपको हुनुलाई विशेषण र विशेष्यबिचको सङ्गति भनिन्छ । भुसाल र भट्ट २०७३: ३८१)

जस्तै : केटो कालो छ । ( पुलिङ्ग एकवचन )

केटी काली छे । ( स्त्रीलिङ्ग एकवचन )

उनीहरु काला छन् । ( स्त्रीलिङ्ग बहुवचन )

त्यस्तै, दुब्लो केटो आयो । दुब्ली केटी आई । दुब्ला केटाहरु आए ।

## ३) नाम र सर्वनामबिचको सङ्गति

वाक्यमा प्रयुक्त नामपद जुन लिङ्ग, वचन, र आदरको छ सोको सट्टामा आउने सर्वनाम पद पनि सोही नामपद अनुरूप नै प्रयोग गर्नुपर्दछ । जस्तै :

राम लडयो तर उ रोएन ।

सीताले परीक्षा दिइन तर उनी फेल भइन ।

बुवा बजार जानुभयो र उहाँ चाडै फर्किनुभयो ।

## ४) भेदक र भेदबिचका पदसङ्गति

भेद्य ( विशेष्य पद) भेदक (षष्ठी) विभक्ति को, का, ेकी, रो, रा, री, नो, ना, नी) लागेका शब्दबिच हुने सम्बन्धलाई भेदक र भेद्यविचको सङ्गति भनिन्छ । यो पनि लिङ्ग र वचन अनुरूप हुन्छ ।

जस्तै : ( को, का, की) रामको भाई आयो ।

रामका भाइहरु आए ।

रामकी बहिनी आई ।

(नो, ना, नी) रामले आफ्नो भाइलाई पिटयो ।

रामले आफ्ना भाइहरुलाई पिटयो ।

रामले आफ्नी बहिनीहरुलाई पिटयो ।

(रो, रा, री) रामले मेरो छोरालाई कलम दियो ।

रामले मेरा छोराछोरीलाई कलम दियो ।

रामले मेरी छोरीलाई कलम दियो ।

## अध्याय तीन

### अध्ययन विधि र प्रक्रिया

#### ३.१ अध्ययन विधि

भाषिक अनुसन्धानले भाषाको क्षेत्रमा देखिएका भाषा सम्बन्धी सम्पूर्ण समस्याहरुको समाधान गर्नका साथै भाषिक तत्वको नवीन खोज र व्याख्या गर्ने कार्य गर्दछ । प्रस्तुत अध्ययन सम्पन्न गर्नका लागि शुरुदेखि अन्त्यसम्म कुन कुन विधि अपनाउने भन्ने बारेमा उल्लेख गर्नु आवश्यक देखिन्छ । सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमता यस शोधकार्यको विषय भएकोले विभिन्न विधिहरुको प्रयोग गरी अध्ययन कार्य सम्पन्न गरिएको छ ।

#### ३.२ जनसंख्या तथा नमुना छनोट

अनुसन्धानले तोकेको क्षेत्रभित्र पर्ने लक्षित समूह नै जनसंख्या हो । त्यसैको आधारमा अनुसन्धान अघि बढेको हुन्छ । जनसंख्या भन्नाले एकै किसिमका विशेषता भएका सामान्यीकरण गर्न सकिने लक्षित जनसमूहलाई लिइन्छ भने अनुसन्धाका लागि लिइएको जनसंख्याबाट छानिएको अंशलाई नमुना भनिन्छ । मूलतः नमुना छनोट प्रविधिका सम्भावना र असम्भावना नमुना छनोट गरी दुई प्रकार छन् । जनसंख्याको कुनै पनि एकाइ नमुना छनोटमा पर्न सक्ने सम्भावनालाई सम्भावना नमुना छनोट भनिन्छ । भने अनुसन्धानकर्ताले आफ्नो बुद्धि, विवेक, तर्क प्रयोग गरेर नमुना छनोट गर्ने विधिलाई असम्भावना नमुना छनोट विधि भनिन्छ । असम्भावना नमुना छनोटका तुलनामा सम्भावना नमुना छनोट बढी लोकप्रिय र विश्वसनीय विधि हो । ( भट्टराई २०६८ : ६०) ।

यस शोधकार्य सम्पन्न गर्नका लागि सम्भावना नमुना छनोट विधि प्रयोग गरिएको छ । सम्भावना नमुना छनोट विधिका धेरै प्रकारहरू रहे तापनि यस शोधकार्यमा सरल यादृच्छिक नमुना छनोट अन्तर्गत पर्ने चिठ्ठा प्रणालीको प्रयोग गरेर नमुना छनोट गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधकार्यको भाषिक अध्ययनका लागि सिरहा जिल्लाको पूर्वमा लाहन नगरपालिका भित्रमा स्थापित चार वटा सामुदायिक र चार वटा संस्थागत गरी जम्मा आठ वटा विद्यालयलाई छनोट गरिएको छ । यो आठ वटा विद्यालयमा अध्ययन गर्ने विभिन्न कक्षाका विद्यार्थीहरूमध्ये कक्षा आठका विद्यार्थीलाई छ भने कक्षा आठमा अध्ययन गर्ने विभिन्न भाषाका विद्यार्थीहरू मध्ये थारु मातृभाषी विद्यार्थीलाई चिठ्ठा प्रणाली मार्फत ५ जना छात्र र ५ जना छात्रा गरी एउटा विद्यालयको १० जनाका दरले ८ वटा विद्यालयका ८० जना विद्यार्थीहरूलाई नमुनाको रूपमा समावेश गरिएको छ ।

### ३.३ तथ्याडक संकलन

अनुसन्धानमा तथ्याडक संकलनको मत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । शोधकार्यलाई व्यवस्थित, प्रमाणिक, विश्वसनीय वैध बनाउनका लागि प्रस्तुत शोधकार्यका लागि सिरहा जिल्लाको पूर्वमा लाहन नगरपालिकामा पर्ने श्री वस्तिपुर उच्च मा. वि., सगरमाथा मा.वि., पशुपति आर्दश उच्च मा.वि., ल.ल.कु. उच्च मा. वि., संस्थागत विद्यालयहरू मोदरल्याण्ड,

लिटिल स्टार, मेरी चिल्ड्रेन, मनकामना अंग्रेजीमाध्यमिक विद्यालय गरी आठ वटा विद्यालयका छात्र ५ र छात्रा ५ गरी जम्मा १० जना थारुभाषी विद्यार्थीहरूबाट चिड्वा प्रणाली मार्फत प्रश्नावलीको तथ्य संकलन गरिएको छ । त्यसैगरी थारुभाषी विद्यार्थीहरूले लिडग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, पदसङ्गति प्रयोग गरी वाक्यगठन गर्ने कार्यको अध्ययनलाई आधार बनाएर तथ्य सङ्कलन कार्य गरिएको छ ।

### ३.४ सामग्री निर्माण

अध्ययनका लागि आवश्यक सूचनाहरू संकलन गर्न प्रयोग गरिने साधन वा, औजारलाई सामग्री भनिन्छ । भाषिक अनुसन्धानमा प्रयोग गरिने सामग्रीलाई प्रश्नावली पनि भनिन्छ । अनुसन्धानको क्रममा तथ्याङ्क संकलनको लागि तयार पारिएको प्रश्नहरूको संगालो नै प्रश्नावली हो । यस शोधकार्यमा निर्दिष्ट र मिश्रित प्रश्नावली समावेश गरिएको छ । यस शोधकार्य प्रश्न नं. क मा १ देखि ५ सम्म लिडगका आधारमा उपयुक्त क्रियापद रोजेर खानी ठाउँ भर्ने प्रश्नावली समावेश गरिएको छ । त्यसैगरी प्रश्न नं. ख मा संकेतका आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्ने १ देखि ४ सम्म, प्रश्न नं. ग मा जोडा मिलाउने, प्रश्न नं. घ मा खाली ठाउँ भर्ने १ देखि ४ सम्म, प्रश्न ड मा पनि १ देखि ५ सम्म खाली ठाउँ भर्ने, प्रश्न नं. च मा ( ठिक) चिनो लगाउने १ देखि ५ सम्म, प्रश्न नं. छ र ज मा वाक्य परिवर्तन गर्ने र प्रश्न नं. झ मा उपयुक्त उत्तरमा ( ठिक) चिन लगाउने जस्ता प्रश्नहरू समावेश गरिएको छ ।

यस शोधकार्यमा शोधकार्यको उद्देश्य पुरा गर्नका लागि मुक्त प्रश्नावली पनि समावेश गरिएको छ । उत्तरदाता आफै सोचेर बुझेर मौखिक उत्तर दिन सक्ने खालको प्रश्नहरू भएको प्रश्नावलीलाई मुक्त प्रश्नावली भनिन्छ । त्यसैले यसलाई स्वतन्त्र अथवा, खुला प्रश्नावली पनि भनिन्छ । यस शोधकार्यमा प्रश्न क देखि झ सम्म क्रमशः लिडग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, आदर र पदसंगतिसँग सम्बन्धित प्रश्नावली समावेश गरिएको छ । त्यसैगरी विद्यार्थीले आफैले सोचेर बुझेर मौखिक उत्तर दिन सक्नु भन्ने उद्देश्यले 'मेरो देश' शीर्षकमा मुक्त प्रश्नावली समावेश गरिएको छ । यसरी जम्मा एक घण्टा तीस मिनेट प्रश्नावली समावेश गरी थारु मातृभाषी विद्यार्थीको वाक्यगठन क्षमता पहिचान गरिएको छ ।

### ३.५ पूर्व परीक्षण

कुनै पनि अध्ययनको उद्देश्य पुरा गर्नका लागि तयार पारिएको प्रश्ननवली उपयुक्त छ कि छैन ? के त्यस प्रश्नावली विद्यार्थीहरूको स्तर र क्षमता अनुसार छ ? परिमार्जन गर्न जरूरी छ ? भनेर जान्न वा उपयुक्त प्रश्नहरूको छनोट गर्न प्रश्नहरूलाई प्रतिनिधि समूहमा पूर्व परीक्षण गर्न जरूरी हुन्छ । तसर्थ यस अनुसन्धानको क्रममा निर्माण गरिएका परीक्षण प्रश्नावलीहरूलाई छनोटमा परेका ८ विद्यालय मध्ये एक सामुदायिक विद्यालय श्री वस्तिपुर उच्च मा. वि र एक संस्थागत विद्यालय मोदरल्याण्ड माध्यमिक अंग्रेजीस्कूलबाट ४/४ जना छात्र छात्रा पर्ने गरी १६ जना विद्यार्थीहरूमा पूर्व परीक्षण गरी त्यसकै आधारमा जटिल र अनावश्यक प्रश्नहरू हटाइएको छ र थप अन्य प्रश्नहरूको विश्लेषण छलफल गरी परिष्कार र परिमार्जन साथ अन्तिम रूप दिइएको छ ।

### ३.६ व्याख्या विश्लेषण तथा प्रस्तुतीकरण

यस अध्ययनमा विषयगत र स्वतन्त्र लेखनसम्बन्धी प्रश्नावली तयार पारेर सिरहा जिल्लाको नमुना छनोटमा परेका चार सामुदायिक र चार संस्थागत गरी आठ वटा विद्यालयका १० जना विद्यार्थीहरूमध्ये पाँच पाँच जना छात्रछात्रा गरी ८० जना नमुना जनसंख्याको रूपमा लिइएको छ । यहाँ कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठनका विविधि पक्षहरू लिङ्ग, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, आदर र पदसङ्गति आदिमा कति गल्ती गरेका छन् र कति राम्रो गरेका छन् । तिनको परीक्षण गरी व्याख्या विश्लेषण आधारमा विद्यार्थीहरूले गरेका सवल र दुर्बल पक्षहरूलाई तालिकीकरण गरिएको छ । साथै तालिकीकरणमा छात्र र छात्राहरूका विचमा, सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको विचमा तुलाना गरी वाक्यगठनका पक्षहरू र पदसंगतिका आधारमा विद्यार्थीहरू संख्या, प्राप्ताङ्क, प्रतिशत, प्रश्नहरू मिलाउने र एउटा पनि प्रश्न नमिलाउने गरी छुट्याइएको छ र स्वतन्त्र लेखन क्षमतालाई स्तम्भ चित्रमा देखाइएको छ र सम्पूर्णको तुलनात्मक अध्ययन र विश्लेषण गरिएको छ ।



## अध्याय चार

### व्याख्या तथा विश्लेषण

#### ४.१ समग्र विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन

प्रस्तुत शोधपत्रमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठनका नौ वटा पक्षहरू लिङ्ग, पुरुष, वचन, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, आदर र पदसंगतिका आधार बनाइएको छ । यहाँ समग्र विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययनका लागि लिएको परीक्षणमा प्राप्त नतिजालाई तल तालिकामा दिइएको छ ।

#### तालिका नं. १

कुल	१-१०	११-२०	२१-३०	३१-४०	४१-५०
-----	------	-------	-------	-------	-------

विद्यार्थी संख्या	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
८०	०	०	४	५	२०	२५	४७	५८.७५	९	११.२५

माथिको तालिकामा समग्र विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको परीक्षणबाट प्राप्त प्राप्ताङ्क गणना गरिएको छ । यहाँ नमुना छनोटमा परेका कुल विद्यार्थी संख्या ८० जना विद्यार्थीहरूको प्राप्ताङ्कलाई क्षमता प्रतिशतका आधारमा पाँच श्रेणीमा विभाजन गरिएको छ । जसमा वाक्यगठन क्षमताको परीक्षणमा तल्लो श्रेणीको रूपमा निर्धारण गरिएको १ देखि १० सम्म प्राप्ताङ्क ल्याउने विद्यार्थीहरूको संख्या ० रहेको छ । ११ देखि २० सम्म प्राप्ताङ्क ल्याउने विद्यार्थीको संख्या ४ जना अर्थात ५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । २१ देखि ३० सम्म प्राप्ताङ्क ल्याउने विद्यार्थीहरूको संख्या २० अर्थात २५ प्रतिशत रहेको छ । ३१ देखि ४० सम्म प्राप्ताङ्क ल्याउने विद्यार्थीहरूको संख्या ४७ अर्थात ५८.७५ प्रतिशत रहेको छ । ४१ देखि ५० सम्म प्राप्ताङ्क ल्याउने विद्यार्थी संख्या ९ जना अर्थात ११.२५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ ।

यसरी समग्रमा माथिको तालिकाबाट के निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ भने सबैभन्दा तल्लो श्रेणीका रूपमा १ देखि १० सम्म अंक ल्याउने विद्यार्थी नरहेको पाइन्छ र उच्चतम श्रेणीका रूपमा ४१ देखि ५० अंक ल्याउने विद्यार्थीहरूको संख्या ९ जना अर्थात ११.२५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ ।

३५

#### ४.१.१ लिङ्गगत क्षमता

नेपाली भाषामा वाक्यगठनका विविध पक्षहरूमध्ये लिङ्ग पक्ष पनि एक हो थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको लिङ्गगत वाक्यगठन क्षमताको अध्ययनका लागि लिइएको परीक्षणबाट प्राप्त नतिजालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २

प्रश्न संख्या ५	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
-----------------	-------------------	----------------

१ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने	११	१३.७५
४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने	६९	८६.२५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	०	०

माथिको तालिका अनुसार लिङ्गगत वाक्यगठन क्षमता लागि सोधिएका ५ प्रश्नमा ८० जना विद्यार्थीहरू मध्ये ११ जना अर्थात् १३.७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले १ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाएका छन् । ६९ अर्थात् ८६.२५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाएका छन् । यस्तै प्रकार लिङ्गगत क्षमताको अध्ययनमा कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी ० अर्थात् नरहेको पाइन्छ ।

यसरी समग्रमा माथिको तालिकाबाट के निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ भने लिङ्गगत वाक्यगठन क्षमतामा ६९. जना अर्थात् ८६.२५ प्रतिशत विद्यार्थी सबल रहेको पाइन्छ भने ११ जना अर्थात् १३.७५ प्रतिशत विद्यार्थी कमोजर रहेको पाइयो ।

#### ४.१.२ वचनगत क्षमता

३६

नेपाली भाषामा वाक्यगठनका विविध पक्षहरूमध्ये वचन पक्ष पनि एक हो विद्यार्थीहरूको वचनगत वाक्यगठन क्षमताको अध्ययनका लागि लिइएको परीक्षणबाट प्राप्त नतिजालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३

प्रश्न संख्या ४	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	२६	३२.५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	५२	६५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	२	२.५

माथिको तालिका अनुसार थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि सोधिएका ४ वटा प्रश्नमा ८० जना विद्यार्थीहरू मध्ये २६ जना अर्थात् ३२.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले १ देखि २ प्रश्न मिलाएका छन् । ५२ जना अर्थात् ६५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ३ देखि ४ वटा मिलाएका छन् भने कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या २ अर्थात् २.५ प्रतिशत रहेको छ ।

यसरी समग्रमा माथिको तालिकाबाट के निष्कर्ष निकालन सकिन्छ भने वचनगत वाक्यगठन क्षमतामा ५२ जना अर्थात् ६५ प्रतिशत विद्यार्थी सबल रहेको पाइयो भने २८ जना अर्थात् ३५ प्रतिशत विद्यार्थीहरू कमजोर रहेको पाइयो ।

४.१.३ पुरुषगत क्षमता

नेपाली भाषामा वाक्यगठनका विविध पक्षहरू मध्ये पुरुषगत पनि एक हो । सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पुरुषगत क्षमताको अध्ययनका लागि लिइएको परीक्षाबाट प्राप्त नतिजालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

३७

तालिका नं. ४

प्रश्न संख्या ४	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	३१	३८.७५

३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	४६	५७.५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	३	३.७५

माथिको तालिका अनुसार थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पुरुषगत वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि सोधिएका ४ वटा प्रश्नहरूमा ८० जना विद्यार्थीहरू मध्ये ३१ जना अर्थात ३८.७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले १ र २ वटा प्रश्न मिलाएका छन् । ४६ जना अर्थात ५७.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ३ र ४ वटा प्रश्न मिलाएका छन् भने कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थीहरू ३ जना अर्थात ३.७५ प्रतिशत रहेका छन् ।

यसरी समग्रमा माथिको तालिकाबाट के निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ भने पुरुषगत वाक्यगठन क्षमतामा ४६ जना अर्थात ५७.५ प्रतिशत विद्यार्थी सबल रहेको पाइयो भने ३४ जना अर्थात ४२.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरू कमजोर रहेको पाइयो ।

#### ४.१.४ कालगत क्षमता

नेपाली भाषामा वाक्यगठनका विविध पक्षहरूको चर्चा गर्ने क्रममा कालगत पक्ष पनि एक हो । थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको कालगत वाक्यगठन क्षमताको अध्ययनका लागि लिइएको परीक्षाबाट प्राप्त नतिजालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

३८

#### तालिका नं. ५

प्रश्न संख्या	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
---------------	-------------------	----------------

१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	१८	२२.५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	६१	७६.२५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	१	१.२५

माथिको तालिका अनुसार कालगत वाक्यागठन क्षमता जाँचका लागि ४ वटा प्रश्नमा ८० जना विद्यार्थीहरू मध्ये १८ जना अर्थात २२.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले १ र २ वटा प्रश्न मिलाएका छन् । ६१ जना अर्थात ७६.२५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ३ र ४ वटा प्रश्न मिलाएका छन् भने कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी १ जना अर्थात १.२५ प्रतिशत रहेको पाइयो ।

यसरी समग्रमा माथिको तालिकाबाट के निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ भने कालगत वाक्यागठन क्षमतामा ६१ जना अर्थात ७६.२५ प्रतिशत सबल रहेका छन् भने १९ जना अर्थात २३.७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरू कमजोर रहेको पाइयो ।

#### ४.१.५ पक्षगत क्षमता

नेपाली भाषामा वाक्यागठनका विविध पक्षहरू मध्ये पक्ष पनि एक हो । सिरहा जिल्लाका थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पक्षगत वाक्यागठन क्षमताका अध्ययनका लागि लिइएको परीक्षणबाट प्राप्त नतिजालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

#### तालिका नं. ६

प्रश्न संख्या ५	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने	४८	६०
४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने	१५	१८.७५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	१७	२१.२५

माथिको तालिका अनुसार पक्षगत वाक्यागठन क्षमता जाँचका लागि सोधिएका ५ वटा प्रश्नमा ८० जना विद्यार्थीहरूमध्ये ४८ जना अर्थात ६० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले १ देखि ३ वटा प्रश्न

मिलाएका छन् । १५ जना अर्थात १८.७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाएका छन् भने कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थीहरू १७ जना अर्थात २१.२५ प्रतिशत रहेको पाइयो ।

यसरी समग्रमा भन्दा माथिको तालिकाबाट के निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ भने पक्षगत वाक्यगठन क्षमतामा १५ जना अर्थात १८.७५ प्रतिशत विद्यार्थी सबल रहेको पाइयो भने ६५ जना अर्थात ८१.२५ प्रतिशत विद्यार्थीहरू कमजोर रहेको पाइयो ।

#### ४.१.६ भावगत क्षमता

नेपाली भाषाका वाक्यगठनका विविध पक्षहरूमध्ये भाव पनि एक हो । सिरहा जिल्लाका थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको भावगत वाक्यगठन क्षमताका अध्ययनका लागि लिइएको परिक्षणबाट प्राप्त नतिजालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

#### तालिका नं. ७

प्रश्न संख्या ५	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने	२२	२७.५
४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने	५६	७०
कुनै पनि प्रश्न नमिलमउने	२	२.५

माथिको तालिका अनुसार भावगत वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि सोधिएका ५ वटा प्रश्नहरूमा ८० जना विद्यार्थीहरू मध्ये २२ जना अर्थात २७.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले १ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाएका छन् ५६ जना अर्थात ७० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाएका छन् भने कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थीहरू २ जना अर्थात २.५ प्रतिशत रहेको पाइयो ।

यसरी समग्रमा माथिको तालिकाबाट के निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ भने भावगत वाक्यगठन क्षमतामा ५६ जना ७० प्रतिशत विद्यार्थी सबल रहेको पाइयो भने २४ जना अर्थात ३० प्रतिशत विद्यार्थीहरू कमजोर रहेको पाइयो ।

#### ४.१.७ वाच्यगत पक्षता

नेपाली भाषामा वाक्यगठन विविध पक्षहरूमध्ये वाच्य पक्ष एक हो । सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूमध्ये थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाच्यगत क्षमताको अध्ययनका लागि लिइएको परीक्षाबाट प्राप्त नतिजालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ८

प्रश्न संख्या ५	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	२५	३१.२५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	४८	६०
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	७	८.७५

माथिको तालिका अनुसार वाच्यगत वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि सोधिएका ४ वटा प्रश्नमा ८० जना विद्यार्थीहरू मध्ये २५ जना अर्थात ३१.२५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले १ देखि २ वटा प्रश्न मिलाएका छन् । ४८ जना अर्थात ६० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाएका छन् । भने कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने ७ जना अर्थात ८.७५ प्रतिशत रहेको पाइयो ।

यसरी समग्रमा माथिको तालिकाबाट के निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ भने वाच्यगत क्षमतामा ४८ जना अर्थात ६० प्रतिशत विद्यार्थी सबल रहेको पाइयो भने ३२ जना अर्थात ४० प्रतिशत विद्यार्थीहरू कमजोर रहेको पाइयो ।

#### ४.१.८ आदरगत क्षमता



नेपाली भाषामा वाक्यगठनका विविध पक्षहरूमध्ये आदर पक्ष पनि एक हो । सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू मध्ये थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको क्षमताको अध्ययनका लागि लिइएका परीक्षाबाट प्राप्त नतिजालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

#### तालिका नं. ९

प्रश्न संख्या ५	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने	२८	३५
४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने	५२	६५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	०	०

माथिको तालिका अनुसार आदरगत वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि सोधिएका ५ वटा प्रश्नमा ८० जना विद्यार्थीहरूमध्ये २८ जना अर्थात ३५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले १ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाएका छन् । ५२ जना अर्थात ६५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाएका छन् भने कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थीहरू कोही पनि थिएनन् ।

यसरी समग्रमा माथिको तालिकाबाट के निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ भने आदरगत वाक्यगठन क्षमताका ५२ जना अर्थात ६५ प्रतिशत विद्यार्थी सबल रहेको पाइयो भने २८ जना अर्थात ३५ प्रतिशत विद्यार्थीहरू कमजोर रहेको पाइयो ।

#### ४.१.९ संगतिगत क्षमता

नेपाली भाषा वाक्यगठनका विविध पक्षहरू मध्ये संगति पक्ष पनि एक हो । सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको संगतिगत क्षमता अध्ययनका लागि लिइएको परीक्षाबाट प्राप्त नतिजालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रश्न संख्या ४	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	२६	३२.५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	५३	६६.२५
कुनै पनि नमिलाउने	१	१.२५

माथिको तालिका अनुसार संगतिगत क्षमता जाँचका लागि सोधिएका ४ वटा प्रश्नमा ८० जना विद्यार्थीहरू मध्ये २६ जना अर्थात् ३२.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले १ देखि २ वटा प्रश्न मिलाएका छन् । ५३ जना अर्थात् ६६.२५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाएका छन् भने कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थीहरू १ जना अर्थात् १.२५ प्रतिशत रहेको पाइयो ।

यसरी समग्रमा माथिको तालिकाबाट के निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ भने संगतिगत वाक्यगठन क्षमतामा ५३ जना अर्थात् ६६.२५ प्रतिशत विद्यार्थी सबल रहेको पाइयो भने २७ जना अर्थात् ३३.७५ प्रतिशत विद्यार्थी कमजोर रहेको पाइयो ।

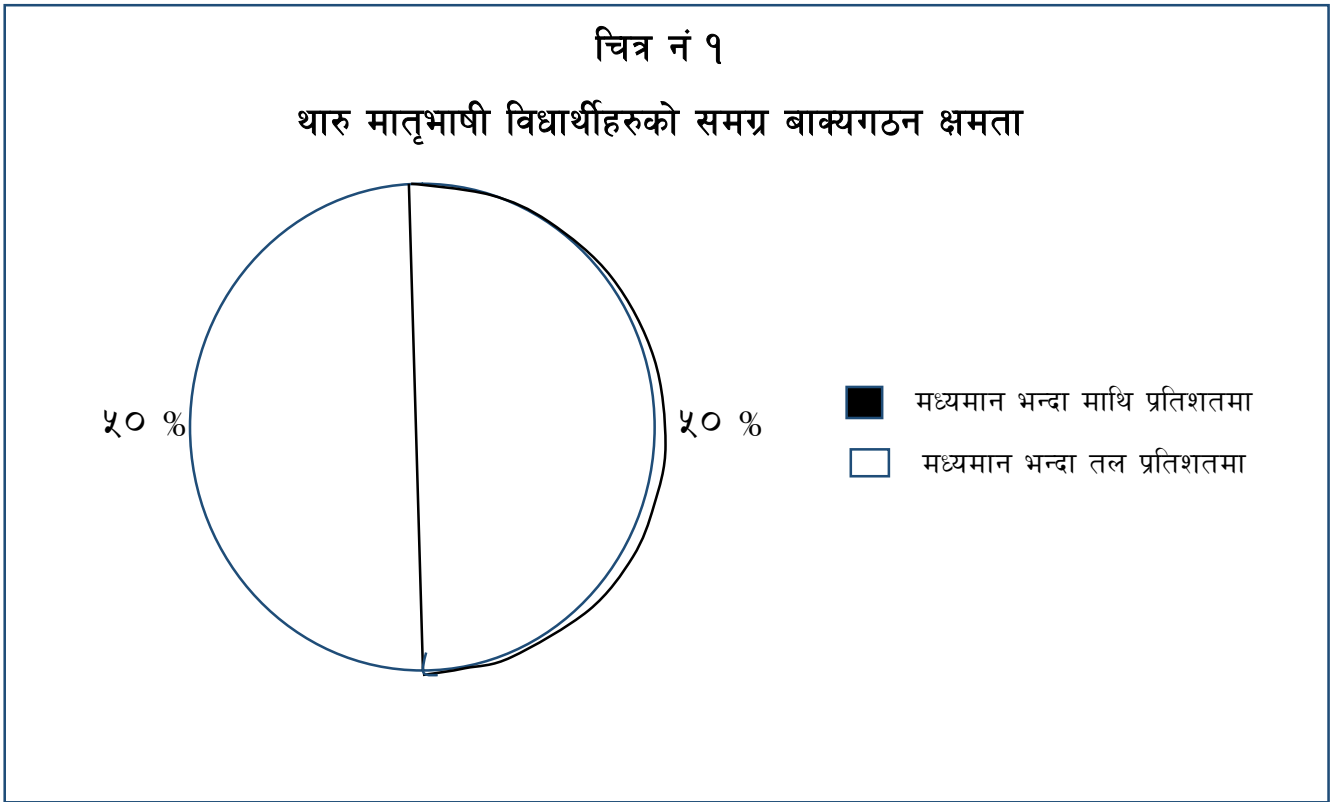
#### ४. २ मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन

थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता अध्ययन गर्ने क्रममा सिरहा जिल्ला पूर्वमा लहान नगरपालिकामा गई सामग्री संकलनका लागि विषयगत र स्वतन्त्रलेखनका प्रश्नका माध्यमबाट लिखित परीक्षा लिइएको थियो स्वतन्त्र लेखनबाट विद्यार्थीहरूको विषयगत ज्ञान, स्तर र क्षमता थाहा पाउनका लागि साथै उसले गरेका कमिकमजोरी थाहा पाउन सकिन्छ । स्वतन्त्र लेखनका लागि 'मेरो देश' शीर्षकमा १० पूर्णाङ्कको एउटा प्रश्न सोधिएको थियो । उक्त प्रश्नको उत्तर परीक्षण गरी अंक प्रदान गरिएको छ । यहाँ सम्पूर्ण विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्कलाई आधार मानेर त्यसको आधारमा मध्यमान निकालिएको छ । जसलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ११

जम्मा विद्यार्थी संख्या	मध्यमान	मध्यमान भन्दा माथि		मध्यमान भन्दा तल	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
८०	३३.०६	४०	५०	४०	५०

माथिको तालिका अनुसार कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरू मध्ये नमुना छनोटमा परेका ८० जना विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेका प्राप्ताङ्कको मध्यमान ३३.०६ रहेको छ । यो मध्यमानलाई आधार मान्दा मध्यमान भन्दा माथि ४० जना अर्थात् ५० प्रतिशत रहेका छन् । भने मध्यमान भन्दा माथि ४० अर्थात् ५० प्रतिशत रहेका छन् । यसरी समग्रमा माथिको तालिकाबाट के निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ, भने मध्यमानको आधारमा समग्रमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता मध्यम रहेको पाइन्छ । यस तथ्याङ्कलाई अझ स्पष्ट पार्नको लागि वृत्त चित्रमा देखाइएको छ ।



### ४.३ लैङ्गिकताका आधारमा वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन

थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययनको लागि लिएका परीक्षणबाट प्राप्त नतिजालाई तलका तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

#### तालिका नं. १२

लिङ्गगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ५	छात्र		छात्रा		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने	७	८.७५	४	५	११	१३.७५
४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने	३३	४१.२५	३६	४५	६९	८६.२५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने						

माथिको तालिका अनुसार लिङ्गगत आधारमा वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ५ वटा प्रश्न सोधिएका थियो । जसमा १ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ११ अर्थात् १३.७५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ छात्र संख्या ७ र छात्रा संख्या ४ जना अर्थात् क्रमशः ८.७५ र ५ प्रतिशत रहेको छ । ४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ६९ जना अर्थात् ८६.२५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जहाँ छात्र ३३ र छात्रा ३६ जना अर्थात् क्रमशः ४१.२५ र ४५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी नरहेको पाइयो । यसरी हेर्दा समग्रमा छात्रहरूको तुलनामा छात्राहरूको लिङ्ग सम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. १३

वचनगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ४	छात्र		छात्रा		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	१६	२०	१०	१२.५	२६	३२.५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	२२	२७.५	३०	३७.५	५२	६५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	२	२.५	०	०	२	२.५

माथिको तालिका अनुसार वचनगत आधारमा वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ४ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या २६ जना अर्थात् ३२.५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ छात्र संख्या १६ र छात्रा संख्या १० अर्थात् क्रमशः २० र १२.५ प्रतिशत रहेको पाइयो । ३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ५२ जना अर्थात् ६५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जहाँ छात्र संख्या २२ र छात्रा संख्या ३० जना अर्थात् क्रमशः २७.५ र ३७.५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी दुई जना अर्थात् २.५ प्रतिशत रहेका छन् । जसमा छात्रहरु नै परेको पाइयो । समग्रमा हेर्दा वचनगत आधारमा छात्रको तुलनामा छात्राहरुकै वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

तालिका नं. १४  
४६

पुरुषगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या	छात्र		छात्रा		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	१२	१५	१९	२३.७५	३१	३८.७५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	२५	३१.२५	२१	२६.२५	४६	५७.५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	३	३.७५	०	०	३	३.७५

माथिको तालिका अनुसार पुरुषगत आधारमा वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि ४ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ३१ जना अर्थात ३८.७५ प्रतिशत रहेको छ । जसमध्ये छात्र संख्या १२ र छात्रा संख्या १९ अर्थात क्रमशः १५ र २३.७५ प्रतिशत रहेको छ । ३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ४६ जना अर्थात ५७.५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जहाँ छात्र संख्या २५ र छात्रा संख्या २१ जना अर्थात क्रमशः ३१.२५ र २६.२५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । त्यसैगरी कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या ३ जना अर्थात ३.७५ प्रतिशत रहेको पाइयो । जहाँ ३ वटै प्रश्न नमिलाउने छात्र नै परेको पाइयो । समग्रमा हेर्दा छात्रहरूको तुलनामा छात्राहरूको पुरुषगत आधारमा वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. १५

कालगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ४	छात्र		छात्रा		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा मिलाउने	११	१३.७५	७	८.७५	१८	२२.५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	२९	३६.२५	३२	४०	६१	७६.२५
कुनै पनि नमिलाउने	०	०	१	१.२५	१	१.२५

माथिको तालिका अनुसार कालगत वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ४ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या १८ जना अर्थात २२.५ प्रतिशत रहेको छ । जसमा छात्र संख्या ११ र छात्रा ७ जना अर्थात क्रमशः १३.७५ र ८.७५ प्रतिशत रहेको छ । ३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ६१ जना अर्थात ७६.२५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ छात्र संख्या २९ र छात्रा ३२ जना अर्थात क्रमशः ३६.२५ र ४० प्रतिशत रहेको छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या १ जना अर्थात १.२५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जसमा छात्रा परेको पाइयो समग्रमा हेर्दा छात्राहरुको तुलनामा छात्राहरुको कालगत आधारमा वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

## तालिका नं. १६

## पक्षगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ५	छात्र		छात्रा		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने	२३	२८.७५	२५	३१.२५	४८	६०
४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने	६	७.५	९	११.२५	१५	१८.७५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	११	१३.७५	६	७.५	१७	२१.२५

माथिको तालिका अनुसार पक्षगत आधारमा वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ५ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ४८ जना अर्थात ६० प्रतिशत रहेको छ । जसमा छात्र संख्या २३ र छात्रा संख्या २५ जना अर्थात क्रमशः २८.७५ र ३१.२५ प्रतिशत रहेको छ । ४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या १५ जना अर्थात १८.७५ प्रतिशत रहेको छ । जसमा छात्र संख्या ६ र छात्रा ९ जना अर्थात क्रमशः ७.५ र ११.२५ प्रतिशत रहेको छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या १७ जना अर्थात क्रमशः १३.७५ र ७.५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । समग्रमा हेर्दा पक्षगत आधारमा वाक्यगठन क्षमता छात्रहरूको तुलनामा छात्राहरूकै राम्रो रहेको देखिन्छ ।



## तालिका नं. १७

## भावगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ५	छात्र		छात्रा		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने	११	१३.७५	११	१३.७५	२२	२७.५
४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने	२८	३५	२८	३५	५६	७०
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	१	१.२५	१	१.२५	२	२.५

माथिको तालिका अनुसार भावगत आधारमा वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ५ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या २२ जना अर्थात २७.५ प्रतिशत रहेका छन् । जसमा छात्र संख्या ११ जना र छात्रा ११ जना अर्थात १३.७५ र १३.६५ प्रतिशत रहेको छ । ४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ५६ जना अर्थात ७० प्रतिशत रहेको छ । जहाँ छात्र २८ जना र छात्रा २८ जना अर्थात ३५ र ३५ प्रतिशत रहेको छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या २ जना अर्थात २.५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जहाँ छात्र संख्या १ र छात्रा १ जना अर्थात १.२५ र १.२५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । समग्रमा हेर्दा भावगत आधारमा छात्र र छात्राहरुको वाक्यगठन क्षमता बराबर रहेको देखिन्छ ।

## तालिका नं. १८

## वाच्यगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ४	छात्र		छात्रा		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	१५	१८.७५	१०	१२.५	२५	३१.२५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	२०	२५	२८	३५	४८	६०
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	५	६.२५	२	२.५	७	८.७५

माथिको तालिका अनुसार वाच्यगत आधारमा वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ४ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या २५ अर्थात ३१.२५ प्रतिशत रहेका छन् । जहाँ छात्र संख्या १५ जना र छात्रा संख्या १० जना अर्थात क्रमशः १८.७५ र १२.५ प्रतिशत रहेका छन् । ३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ४८ जना अर्थात ६० प्रतिशत रहेका छन् । जहाँ छात्र संख्या २० र छात्रा संख्या २८ जना अर्थात क्रमशः २५ र ३५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या ७ जना अर्थात ८.७५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जहाँ छात्र संख्या ५ र छात्रा संख्या २ अर्थात क्रमशः ६.२५ र २.५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । समग्रमा हेर्दा वाच्यगत आधारमा छात्रहरुको भन्दा छात्राहरुको वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. १९  
५१

आदरगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ५	छात्र		छात्रा		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने	१७	२१.२५	११	१३.७५	२८	३५
४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने	२३	२८.७५	२९	३६.२५	५२	६५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	०	०	०	०	०	०

माथिको तालिका अनुसार आदरगत आधारमा वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ५ प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या २८ जना अर्थात ३५ प्रतिशत रहेका छन् । जसमा छात्र संख्या १७ र छात्रा संख्या ११ जना अर्थात २१.२५ र १३.७५ प्रतिशत रहेको छ । ४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ५२ जना अर्थात ६५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ छात्र २३ र छात्रा २९ जना अर्थात क्रमशः २८.७५ र ३६.२५ प्रतिशत रहेको छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी नरहेको पाइयो । समग्रमा हेर्दा छात्रहरूको आदरगत आधारमा वाक्यगठन क्षमता बराबर रहेको देखिन्छ ।

लैङ्गिकताका आधारमा थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको समग्र रूपमा तुलनात्मक अध्ययन गर्दा छात्रहरूको भन्दा छात्राहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो । यसो हुनुमा विद्यालयमा छात्राहरूको भन्दा छात्रहरूको सहभागिता रहनु, पढाइ भन्दा अतिरिक्त क्रियाकलापमा बढी ध्यान दिनु, विद्यालयमा शिक्षकले पढाएको बेलामा गम्भिरतापूर्वक सहभागिता नजनाउनु, नेपाली विषयलाई हेय दृष्टिले हेर्नु जस्ता कारण देखा परेका छन् । साथै थारु समुदायका केटाकेटीहरू अन्य

समुदायका केटा केटी भन्दा ठूलो उमेरबाट पढ्न शुरु गर्ने, पढाइमा खासै ध्यान नदिने र केटाहरु सात आठ कक्षामा पढ्दा पढ्दै पैसा कमाउनका लागि ज्याला मजदुरीमा लाग्ने गरेको पनि पाइयो भने केटीहरुले भने घरायसी काममा सहायता गर्दै पढाइका लागि पनि समय निकालेर राम्रो सँग पढेको तर छात्रहरुले खाली समयमा पनि पढाइ प्रति भन्दा अन्य क्रियाकलापमा बढी ध्यान दिएको हुनाले छात्रहरुले भन्दा छात्राहरुले राम्रो अंक प्राप्त गरेको पाइयो ।

### तालिका नं. २०

#### संगतिगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ४	छात्र		छात्रा		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	१८	२२.५	८	१०	२६	३२.५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	२२	२७.५	३२	३८.७५	५३	६६.२५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	०	०	१	१.२५	१	१.२५

माथिको तालिका अनुसार संगतिगत आधारमा वाक्यगठन क्षमता जाँच्नका लागि जम्मा ४ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या २६ जना अर्थात ३२.५ प्रतिशत रहेको छन् । जसमा छात्र संख्या १८ र छात्रा संख्या ८ जना अर्थात क्रमशः २२.५ र १० प्रतिशत रहेको छ । ३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ५३ जना अर्थात क्रमशः २७.५ र ३८.७५ प्रतिशत रहेको छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या १ जना अर्थात १.२५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । यो संख्या छात्रा मध्य रहेको पाइन्छ । समग्रमा हेर्दा छात्राहरुको भन्दा छात्रहरुको संगतिगत आधारमा वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

#### ४.४.१ विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरूको भौतिक, शैक्षिक, आर्थिक, प्रशासकीय आदि वातावरणले गर्दा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपमा प्रभाव पारिरहेको हुन्छन् । संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयमा थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्ने नेपाली भाषामा फरक फरक दृष्टिकोणले गर्दा भाषामा प्रभाव पारेको हुन्छ । यहाँ सिरहा जिल्लाका चार वटा सामुदायिक र चार ओटा संस्थागत गरी जम्मा ८ वटा विद्यालयका ८० जना थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन तलको तालिकामा क्रमशः प्रस्तुत गरिएको छ ।

#### तालिका नं. २१

##### लिङ्गगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ५	सामुदायिक		संस्थागत		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने	६	७.५	५	६.२५	११	१३.७५
४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने	३४	४२.५	३५	४३.७५	६९	८६.२५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	०	०	०	०	०	०

माथिको तालिका अनुसार लिङ्गसम्बन्धि वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ५ प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ११ जना अर्थात् १३.७५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका ६ जना अर्थात् ७.५ प्रतिशत र संस्थागत विद्यालयका ५

जना अर्थात ६.२५ प्रतिशत विद्यार्थीहरू रहेका छन् । ४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ६९ अर्थात ८६.२५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी ३४ जना र संस्थागत विद्यालयका ३५ जना अर्थात क्रमशः ४२.५ र ४३.७५ प्रतिशत रहेको छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या नरहेको पाइयो । समग्रमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको लिङ्गसम्बन्धि वाक्यगठन क्षमता बराबर रहेको देखिन्छ ।

### तालिका नं. २२

#### वचनगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ४	सामुदायिक		संस्थागत		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	१४	१७.५	१२	१५	२६	३२.५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	२४	३०	२८	३५	५२	६५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	२	२.५	०	०	२	२.५

माथिको तालिका अनुसार वचन सम्बन्धि वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ४ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने २६ जना अर्थात ३२.५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयको विद्यार्थी संख्या १४ र संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थी १२ जना अर्थात क्रमशः १७.५ र १५ प्रतिशत रहेको छ । ३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ५२ जना अर्थात ६५ प्रतिशत रहेको । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी संख्या २४ जना र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या २८ जना अर्थात क्रमशः ३० र ३५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या २ जना अर्थात २.५ प्रतिशत रहेको पाइयो । यो जनसंख्या सामुदायिक विद्यालयबाट परेको पाइयो । समग्रमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको

वचनगत आधारमा वाक्यगठन क्षमताको तुलना गर्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले राम्रो गरेको देखिन्छ ।

५५

तालिका नं. २३

**पुरुषगत आधारमा तुलना**

प्रश्न संख्या ४	सामुदायिक		संस्थागत		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	१५	१८.७५	१६	२०	३१	३८.७५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	२३	२८.७५	२३	२८.७५	४६	५७.५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	२	२.५	१	१.२५	३	३.७५

माथिको तालिका अनुसार पुरुषसम्बन्धि वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ४ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने ३१ जना अर्थात ३८.७५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी संख्या १५ जना र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या १६ जना अर्थात क्रमशः १८.७५ प्रतिशत र २० प्रतिशत रहेको छ । ३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी ४६ जना अर्थात ५७.५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी संख्या २३ जना र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या २३ जना नै रहेको छ । अर्थात क्रमशः २८.७५ र २८.७५ प्रतिशत रहेको छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या ३ जना अर्थात ३.७५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जसमा २ जना अर्थात २.५ प्रतिशत सामुदायिक विद्यालयका र १ जना अर्थात १.२५ प्रतिशत संस्थागत

विद्यालयका विद्यार्थी रहेको पाइन्छ । समग्रमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पुरुषगत वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको देखिन्छ ।

५६

तालिका नं. २४

कालगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ४	सामुदायिक		संस्थागत		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	११	१३.७५	७	८.७५	१८	२२.५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	२८	३५	३३	४१.२५	६१	७६.२५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	१	१.२५	०	०	१	१.२५

माथिको तालिका अनुसार काल सम्बन्धि वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ४ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या १८ जना अर्थात २२.५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी संख्या ११ र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या ७ जना अर्थात क्रमशः १३.७५ र ८.७५ प्रतिशत रहेका छन् । ३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ६१ जना अर्थात ७६.२५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका २८ र संस्थागत विद्यालयका ३३ जना अर्थात क्रमशः ३५ र ४१.२५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या १ जना अर्थात १.२५ प्रतिशत रहेको जुन जनसंख्या सामुदायिक विद्यालयको विद्यार्थीको



रहेको पाइन्छ । समग्रमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको काल सम्बन्धि वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको देखिन्छ ।

५७

### तालिका नं. २५

#### पक्षगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ५	सामुदायिक		संस्थागत		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने	२९	३६.२५	१९	२३.७५	४८	६०
४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने	१	१.२५	१४	१७.५	१५	१८.७५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	१०	१२.५	७	८.७५	१७	२१.२५

माथिको तालिका अनुसार पक्ष सम्बन्धि वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि ५ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ४८ जना अर्थात ६० प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी संख्या २९ र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या १९ जना अर्थात क्रमशः ३६.२५ र २३.७५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । ४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या १५ जना अर्थात १८.७५ प्रतिशत विद्यार्थी रहेको छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयको विद्यार्थी संख्या १ जना र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या १४ जना अर्थात क्रमशः १.२५ र १७.५ प्रतिशत रहेको

पाइन्छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका १० र संस्थागत विद्यालयका ७ जना अर्थात क्रमशः १२.५ र ८.७५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । समग्रमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पक्षसम्बन्धि वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको देखिन्छ ।

५८

### तालिका नं. २६

#### भावगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ५	सामुदायिक		संस्थागत		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने	१७	२१.२५	५	६.२५	२२	२७.५
४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने	२१	२६.२५	३५	४३.७५	५६	७०
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	२	२.५	०	०	२	२.५

माथिको तालिका अनुसार भाव सम्बन्धि वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ५ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या २२ अर्थात २७.५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी संख्या १७ र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या ५ जना अर्थात क्रमशः २१.२५ र ६.२५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । ४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या ५६ अर्थात ७० प्रतिशत रहेको छ । जसमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी संख्या २१ र

संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या ३५ अर्थात क्रमशः २६.२५ र ४३.७५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या सामुदायिक विद्यालयको २ जना अर्थात २.५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । समग्रमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भाव सम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको पाइन्छ ।

५९

### तालिका नं. २७

#### वाच्यगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ४	सामुदायिक		संस्थागत		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	१२	१५	१३	१६.२५	२५	३१.२५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	२४	३०	२४	३०	४८	६०
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	४	५	३	३.७५	७	८.७५

माथिको तालिका अनुसार वाच्य सम्बन्धि वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ४ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या २५ जना अर्थात ३१.२५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी संख्या १२ जना र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या १३ जना अर्थात क्रमशः १५ र १६.२५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । ३ देखि ४ वटा प्रश्न

मिलाउने विद्यार्थी संख्या ४८ जना अर्थात ६० प्रतिशत रहेको छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी संख्या २४ र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या २४ जना अर्थात क्रमशः ३० र ३० प्रतिशत नै रहेको पाइन्छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या ७ जना अर्थात ८.७५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका ४ र संस्थागत विद्यालयका ३ जना अर्थात क्रमशः ५ र ३.७५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । समग्रमा भन्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाच्य सम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको पाइन्छ ।

६०

### तालिका नं. २८

#### आदरगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ५	सामुदायिक		संस्थागत		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने	१८	२२.५	१०	१२.५	२८	३५
४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने	२२	२७.५	३०	३७.५	५२	६५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	०	०	०	०	०	०

माथिको तालिका अनुसार आदर सम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ५ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा १ देखि ३ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या २८ जना अर्थात ३५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी संख्या १८ र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या १० जना अर्थात क्रमशः २२.५ र १२.५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । ४ देखि ५ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी

संख्या ५२ अर्थात ६५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी संख्या २२ र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या ३० जना अर्थात क्रमशः २७.५ र ३७.५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने विद्यार्थी संख्या नरहेको देखियो । समग्रमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको आदर सम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता समान रहेको पाइन्छ ।

### तालिका नं. २९

#### संगतिगत आधारमा तुलना

प्रश्न संख्या ४	सामुदायिक		संस्थागत		जम्मा	
	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	क्षमता प्रतिशत
१ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने	१०	१२.५	१६	२०	२६	३२.५
३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने	२९	३६.२५	२४	३०	५३	६६.२५
कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने	१	१.२५	०	०	१	१.२५

माथिको तालिका अनुसार संगति सम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि जम्मा ४ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जम्मा १ देखि २ वटा प्रश्न मिलाउने विद्यार्थी संख्या २६ जना अर्थात ३२.५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी संख्या १० जना र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या १६ जना अर्थात क्रमशः १२.५ र २० प्रतिशत रहेको पाइन्छ । ३ देखि ४ वटा प्रश्न मिलाउने

विद्यार्थी संख्या ५३ जना अर्थात ६६.२५ प्रतिशत रहेको छ । जहाँ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी संख्या २९ जना र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या २४ जना अर्थात क्रमशः ३६.२५ र ३० प्रतिशत रहेको पाइन्छ । कुनै पनि प्रश्न नमिलाउने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी १ जना अर्थात १.२५ प्रतिशत मात्र रहेको पाइन्छ । समग्रमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको संगति सम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको पाइन्छ ।

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययनलाई समग्र रूपमा हेर्दा सामुदायिक विद्यालयका थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूले भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले राम्रो गरेको पाइयो । यसो हुनुमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूले नेपाली विषयलाई उपेक्षित दृष्टिले हेर्नु, विद्यालयको पढाइमा मात्र भर पर्ने घरमा पढने, गृहकार्य गर्ने बानी खासै नरहेको पाइयो । संस्थागत विद्यालयमा पढने विद्यार्थीहरूको निरन्तर गृहकार्य, साप्ताहिक, मासिक निर्माणात्मक मूल्याङ्कन , पृष्ठपोषण हुने गरेको र विद्यार्थीहरूले पढाइप्रति गम्भिरताका साथ लगाव देखाएको पाइयो तर सामुदायिक विद्यालयमा निरन्तर मूल्याङ्कनमा विद्यार्थी र शिक्षकले पनि खासै चासो नदेखाएको पनि पाइयो । यीनै कारणहरूले गर्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो ।

#### ४.४.२ स्वतन्त्र लेखन क्षमताको विश्लेषण

सिरहा जिल्लामा अवस्थित थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन सम्बन्धी विभिन्न पक्षहरूको क्षमता अध्ययन गर्ने क्रममा विभिन्न किसिमको वस्तुगत र स्वतन्त्र लेखन जस्ता प्रश्नहरू तयार पारी क्षमता परीक्षण गरिएको थियो । जसमध्ये माथिका तालिकाहरूमा वस्तुगत प्रश्नहरूको परीक्षणबाट प्राप्त नतिजालाई तालिकीकरण गरिसकिएको छ । स्वतन्त्र लेखन अन्तर्गत 'मेरो देश' शीर्षकमा लेख्न लगाइएको थियो । सो लेखनमा विद्यार्थीहरूले के कस्तो लेखेका छन् । त्यसको समग्र स्थित तलको तालिकाद्वारा विश्लेषण गरिएको छ ।

तालिका नं. ३०

पूर्णाङ्क	प्राप्ताङ्क	प्रतिशत	विद्यार्थी संख्या	कैफियत
१०	९	९०	२	

	८	८०	४	
	७	७०	११	
	६	६०	१६	
	५	५०	१६	
	४	४०	१२	
	३	३०	१३	
	२	२०	६	
	१	१०	०	
	०	०	०	

माथिको तालिकाबाट के स्पष्ट हुन्छ भने १० पूर्णाङ्कको स्वतन्त्र लेखनको उत्तर दिने क्रममा कक्षा आठका थारु मातृभाषी ८० जना विद्यार्थीहरू मध्य २ जनाले ९ अंक, ४ जनाले ८ अंक, ११ जनाले ७ अंक, १६ जनाले ६ अंक , १६ जनाले ५ अंक, १२ जनाले ४ अंक, १३ जनाले ३ अंक , ६ जनाले २ अंक प्राप्त गरेका छन् । भने १ र ० ल्याउने विद्यार्थी कोही पनि छैन ।

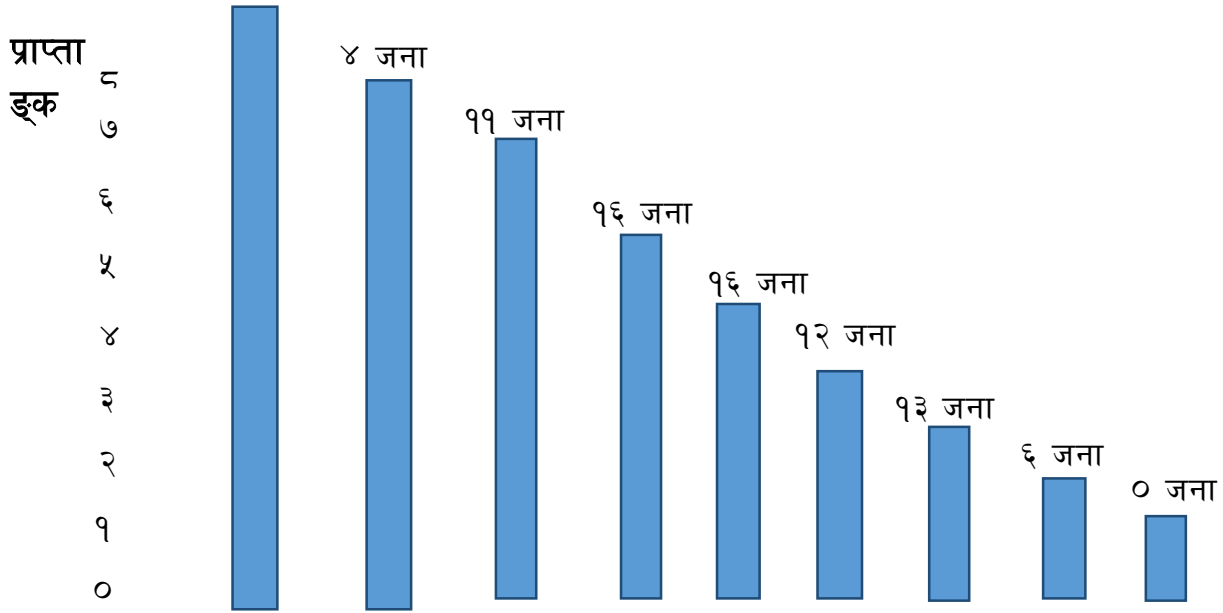
प्रस्तुत विवरणबाट प्राप्त नतिजालाई आधार मान्ने हो । भने समग्रमा सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको स्वतन्त्र लेखन क्षमता मध्यम रहेको पाइयो । स्वतन्त्र लेखनका क्रममा लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, आदर, वाच्य र संगतिको समुचित प्रयोग गरी वाक्यगठन गर्नुपर्नेमा विद्यार्थीहरूले निकै गल्ती गरेको पाइयो । विद्यार्थीहरूले पुलिङ्गी कर्ताका ठाउँमा स्त्रीलिङ्गी क्रियापदको प्रयोग गरेर त्रुटि गरेको देखियो । यसै गरी वचन, पुरुष, काल, आदर, पक्षमा, पनि कर्ता अनुसारको क्रियापदको प्रयोग त्रुटि गरेको देखियो । यस तथ्याङ्कलाई अझ स्पष्ट पार्नको लागि स्तम्भ चित्रमा देखाइएको छ ।

### चित्र नं. २

१०

२ जना

९



६४  
तालिका नं. ३१

### स्वतन्त्र लेखन क्षमताको मध्यमान

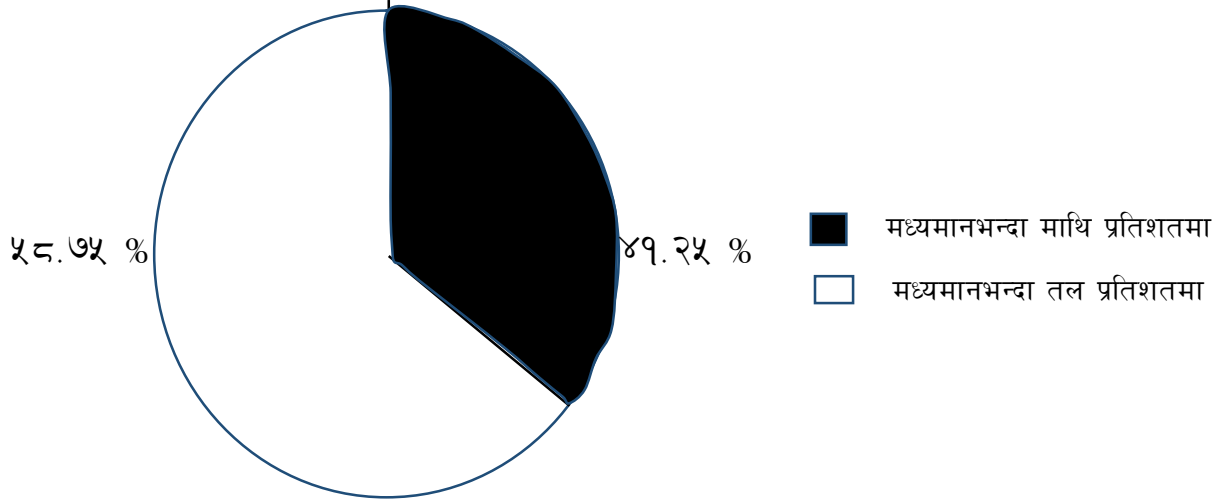
विद्यार्थी संख्या	समग्र मध्यमान	मध्यमान भन्दा माथि		मध्यमान भन्दा तल	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
८०	५.०२	३३	४१.२५	४७	५८.७५

माथिको तालिका अनुसार स्वतन्त्र लेखनमा ८० जना विद्यार्थीहरूको समग्र मध्यमान ५.०२ रहेको छ । मध्यमानलाई आधार मान्दा मध्यमान भन्दा माथि ३३ जना अर्थात ४१.२५ प्रतिशत छन् भने मध्यमान भन्दा कम अंक ल्याउने विद्यार्थी संख्या ४७ जना अर्थात ५८.७५ प्रतिशत रहेका छन् । परीक्षमा सम्मिलित ८० जना विद्यार्थीहरू मध्य सब भन्दा कम २ देखि उच्चतम ९ अंक सम्म प्राप्त गरेका छन् । जसमा पूर्णाङ्क १० रहेको थियो । स्वतन्त्र लेखनको समग्र तथ्याङ्कलाई हेर्दा सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको स्वतन्त्र लेखन क्षमता कसैको अत्यन्त कमजोर रहेको छ भने कतिपयको उत्कृष्ट पनि रहेको छ । यस तथ्याङ्कलाई अझ स्पष्ट पार्नको लागि वृत्त चित्रमा देखाइएको छ ।



### चित्र नं ३

#### स्वतन्त्रलेखन क्षमताको मध्यमान चित्रमा



#### ४.४.३ वाक्यगठन क्षमता वृद्धि गर्ने उपायहरू

६५

प्रस्तुत शोधकार्य सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता सँग सम्बन्धित छ। खाली दिमागमा सिकिने मातृभाषा समेत विनात्रुटि सिकन सकिदैन भने दोश्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिकने विद्यार्थीहरूले भाषिक त्रुटि गर्नु स्वभाविकै मान्नु पर्दछ। त्यसैले थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषालाई दोश्रो भाषाका रूपमा सिक्दा मातृभाषाको प्रभावले उनीहरूको मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्तिमा अत्याधिक त्रुटिहरू देखिन्छन्।

नेपाली भाषा राष्ट्र भाषाका साथै सम्पर्क तथा विचार विनिमय गर्ने साझा भाषा भएकोले यसको शुद्ध, स्पष्ट र स्तरीय प्रयोगको लागि मौखिक तथा लिखित अभिव्यक्तिमा देखिने गरेका समस्याहरूलाई समयमा नै निराकरण गरी शुद्ध भाषिक प्रयोगतर्फ उन्मुख गराउन तल केहि निराकरणका उपायहरू प्रस्तुत गरिएको छ।

१. नेपाली भाषालाई स्तरीय र शुद्ध बनाउनका लागि व्याकरण शिक्षणमा जोड दिनु पर्दछ।

२. प्रयोगमूलक अभ्यासमा जोड दिई व्याकरण शिक्षण गराउनाले वाक्यगठन सम्बन्धी गल्ती कम गर्न सकिन्छ ।
३. कक्षामा व्याकरण सम्बन्धी धेरै अभ्यासहरु गराउने र विद्यार्थीले गरेका गल्तीहरुको बारेमा तुरुन्तै जानकारी दिने गर्नाले वाक्यगठन क्षमतामा वृद्धि गर्न सकिन्छ ।
४. दोश्रो भाषाका रुपमा नेपाली भाषा सिक्ने थारुभाषी विद्यार्थीहरुलाई प्रारम्भिक कक्षा देखि नै शुद्ध वाक्य उच्चारण र लेखनमा अभ्यास गराउनु पर्दछ ।
५. समस्याका रुपमा देखिएका त्रुटि क्षेत्रको पहिचान गरी तिनको निराकरण गर्ने ।
६. शिक्षणमा कार्यमूलक व्याकरणको प्रयोग गर्ने ।
७. विद्यार्थीहरु माझ व्याकरणिक कोटिमा रहेका भिन्नताको सही पहिचान गरी तिनको शिक्षणमा प्रभावकारीता ल्याउने ।
८. सैद्धान्तिक ज्ञान मात्र दिनुको सट्टा प्रयोगात्मक र व्यवहारिक ज्ञान दिने ।  
६६
९. विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण विधिबाट शिक्षण गर्ने ।
१०. आगमनात्मक विद्यार्थीबाट शिक्षण गर्दै नेपाली भाषाको शुद्ध र स्तरीय प्रयोगमा जोड दिने ।
११. कक्षा शिक्षणमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा जोड दिने ।
१२. शिक्षण सामग्रीको बढी भन्दा बढी प्रयोग गरी शिक्षण सिकाइ कार्यक्रमलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने ।
१३. विद्यार्थीहरुको बौद्धिक क्षमता विकास गर्नका लागि विद्यालयमा लिखित क्रियाकलापहरुमा विद्यार्थीहरुलाई सक्रिय रुपमा सहभागी गराएर उनीहरुबाट भएका त्रुटिहरु सच्याउन पृष्ठपोषण दिने ।
१४. उपयुक्त विकल्प खोज्ने र शुद्ध प्रयोगको अभ्यास निरन्तर रुपमा गराउने ।
१५. शिक्षकले विद्यार्थीहरुको स्तर ख्याल गरी वाक्य निर्माण गर्न सिकाउनु पर्दछ ।

१६. शिक्षकले त्रुटिका क्षेत्र पत्ता लगाई अधिकांश त्रुटि कहाँ र कस्ता कस्ता वाक्यहरूमा गर्छन् । त्यसको समेत विचार गरी उपचारात्मक शिक्षण गर्नु पर्दछ ।
१७. सबभन्दा बढी त्रुटि हुने क्षेत्रमा बढी अभ्यास गराउनु पर्दछ ।
१८. पाठ्यपुस्तकहरूमा दिइएका नमुना अभ्यास, व्याकरण सम्बन्धी अभ्यास, सिर्जनात्मक अभ्यास आदिलाई शिक्षकले लापरवाही नगरी सबै विद्यार्थीबाट अनिवार्य रूपमा गर्न लगाउने गर्नुपर्दछ ।

यसरी माथिका विभिन्न तरिकाहरू अवलम्बन गरेर शिक्षण गरेमा विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूमा न्यूनीकरण गरी वाक्यगठन क्षमतामा वृद्धि गर्नुका साथै स्तरीय सिकाइ सिक्न र स्तरीय भाषा प्रयोग गर्न पनि सक्दछन् । त्यसैले नेपाली भाषा शिक्षकले विद्यार्थी केन्द्रित विद्यार्थीको प्रयोग गर्दै सरलबाट जटिल, मूर्तबाट अमूर्त र गरेर सिक्ने वातावरण तयार पारी शिक्षण गर्नुपर्दछ ।

६७

## अध्याय पाँच

### सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

#### ५.१ सारांश

भाषा मानवीय वस्तु हो । भाषाको आर्जन मानवले समाजबाट गर्दछ । कुनै पनि भाषाका मौखिक र लिखित गरी दुई माध्येमा हुन्छन् । मौखिक भाषा विचार विनिमयका लागि सरल र प्रभावकारी हुन्छ भने लिखित भाषाको माध्यमबाट मानवले ज्ञान र विज्ञानका क्षेत्रमा उपलब्ध गरेका प्राप्तिलाई सुरक्षित गरेर राख्न सकिन्छ ।

विद्यार्थीहरूलाई स्तरीय भाषाको प्रयोग गर्नका लागि उपयुक्त वाक्यगठनको आवश्यकता पर्दछ । त्यसैले वाक्यगठन सम्बन्धी सीप सिकेर भाषिक परिष्कार र सम्बृद्धि प्राप्त गर्न मद्दत पुर्याउनका लागि वाक्यगठन शिक्षण आवश्यक देखिन्छ । भाषामा पाइने कमिकमजोरी निराकरण गर्न, शिष्ट र औचित्यपूर्ण भाषाको प्रयोग गर्न गराउन वाक्यगठन शिक्षणले सहयोग

पुन्याउँदछ । नेपाली भाषाको मानव प्रयोग क्षमता हाँसिल गराउन र वाक्यगठनमा पाइने अशुद्धि निराकरण गर्न वाक्यगठन शिक्षणलाई सचेततापूर्ण सञ्चालन गर्न पर्दछ । वाक्यगठनका आधारभूत पक्षहरु जस्तै: पुरुष, लिङ्ग, वचन, काल, पक्ष, भाव, वाच्य र संगति आदिमा हुने त्रुटिहरुको निराकरण गरी भाषाको शुद्ध रूप प्रयोगमा सहयोग पुन्याउन वाक्यगठन शिक्षणको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ ।

कर्ता, कर्म र क्रियाको सही संगति मिल्नु नै वाक्यगठन हो । अर्थात व्याकरणिक अर्थात वाक्यगठनका पक्षहरु जस्तै: लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, आदर, भाव, पक्ष, वाच्य मिलाई वाक्यमा प्रयोग योग्य बनाउनु नै वाक्यगठन हो । भाषामा उपयुक्त वाक्यगठनले महत्वपूर्ण स्थान राख्दछ । नेपाल बहुभाषिक मुलुक भएकाले यहाँ विभिन्न भाषा भाषिका विद्यार्थीहरु विद्यालयमा अध्ययन गर्दछन् । मातृभाषा नेपाली हुने र मातृभाषा अन्य हुने विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमतामा धेरै अन्तर देखिन सक्छ । त्यसैले यस अध्ययनमा सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन सम्बन्धी के कस्ता कठिनाईहरु रहेका छन् । लिङ्ग र विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीका वाक्यगठन क्षमतामा के कस्ता अन्तर छ र वाक्यगठन क्षमता वृद्धिका लागि के कस्ता उपायहरु अबलम्बन गर्न सकिन्छ ? भन्ने जस्ता समस्यामा प्रस्तुत अध्ययन केन्द्रित रहेको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनको उद्देश्यहरुमा सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमता पत्ता लगाउनु, लैङ्गिक आधारमा थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमतामा पाइने भिन्नता पत्ता लगाउनु , विद्यालय प्रकृतिक आधारमा वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु र वाक्यगठन क्षमता वृद्धिका लागि अपनाउन सकिने उपायहरु सुझाउनु रहेका पाइन्छ ।

विद्यार्थीहरु विभिन्न पृष्ठभूमिबाट विद्यालयमा आएका हुन्छन् । उनीहरुको सिकाइ प्रकृया कसरी चल्छ , सोही कुरा जान्न उपयुक्त वाक्यगठनको तालमेल मिलाउन आवश्यक हुन्छ । मातृभाषी र विमातृभाषी विद्यार्थीहरुको सिकाइ प्रक्रियामा देखापर्ने फरक फरक किसिमका समस्याहरुलाई समाधान गरी नेपाली भाषालाई शुद्ध र स्तरीयता प्रदान गर्न उपयुक्त वाक्यगठन प्रकृत्यामा जोड दिनु पर्दछ । अतः थारुभाषी विद्यार्थीहरुको भाषिक त्रुटिहरुको समयमा अध्ययन

विश्लेषण गरी नेपाली भाषामा शुद्धता ल्याउनका लागि थारुभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठन सम्बन्धी अध्ययन गरिनु यस शोधकार्यको औचित्य रहेको छ । यस अध्ययनमा कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, सङ्गति सम्बन्धी व्याकरणिक कोटिका आधारमा वाक्यगठन गर्ने क्षमता पहिल्याइएको छ । विद्यालयको स्वरूप र लिङ्गगत आधारमा सिरहा जिल्लाका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गरिएकोले पाठ्यपुस्तक निर्माता, लेखन र अन्य जिज्ञाशुहरूका लागि पनि सहयोगी हुने आशा गरिएको छ ।

यस अध्ययनको सीमाङ्कनमा सिरहा जिल्लाको पूर्वमा पर्ने लहान नगरपालिकामा अवस्थित विद्यालयहरूमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको अध्ययनमा सीमित रहेको, सिरहा जिल्लाका चार वटा सामुदायिक र चार वटा संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत ८० जना विद्यार्थीहरूमा सीमित रहेको, प्रस्ताविक अध्ययन लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, आदर, वाच्य र पदसङ्गतिमा सीमित रहेको र पदसङ्गतिका आधारमा कर्ता र क्रियाको संगति, विशेषण र विशेष्यको संगति, भेदक र भेद्यका सङ्गति र नामपद र सर्वनाम पदको सङ्गति हेरिएको छ ।

अनुसन्धानका सिलसिलामा सम्बन्धित विषयमा अधि सम्पन्न गरिएका कार्यहरूको व्यवस्थित रूपमा अध्ययन गर्नु नै पूर्व अध्ययन हो । विगतको अनुभवले वर्तमानलाई सहयोग पुऱ्याउने भएकाले पूर्वकार्यको लेखाजोखाका आधारमा कुनै पनि कार्य अगाडी बढाउनुपर्ने हुन्छ, किनकि पूर्व अध्ययन गर्दा सम्बन्धित विषयमा भएका कुराहरूको जानकारी हुन्छ । पूर्व अध्ययन नगरिकन गरेको अनुसन्धान स्तरहिन हुनुका साथै निरर्थक पनि हुन सक्छ । तसर्थ पूर्वकार्यको अध्ययन गर्नाले उचित समस्या छान्न, सीमाङ्कन गर्न थप तथ्यको संकलन गर्न सहयोग गर्दछ । पूर्व अध्ययन पश्चात त्यसबेलामा के कति काम भएको नभएको र के कति आफुले गर्नु पर्नेछ, भन्ने कुराको पनि ज्ञान अनुसन्धान कर्तालाई मार्ग निर्देशन प्रदान गर्दछ । तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण गर्ने र गरिएको अनुसन्धानको निष्कर्ष कसरी निकाल्ने भन्ने कुराको पनि ज्ञान प्राप्त हुन्छ । त्यसैगरी अनुसन्धानलाई प्रमाणिकता वैज्ञानिकता र निश्चितता प्रदान गर्ने कार्यमा पनि पूर्व अध्ययनको महत्व प्रष्ट हुन्छ ।

वाक्यगठन भाषाको आधारभूत तह हो । वाक्यका आधारभूत तत्व लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, आदिलाई अलग अलग रूपमा उपयुक्त प्रयोग योग्य बनाउनु नै वाक्यगठन हो । भाषाको

अभिव्यक्ति स्पष्ट पार्न र भाषाको अर्थ प्रदान गर्न वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरूले प्रमुख भुमिका खेलेका हुन्छन् । कुनै पनि वाक्यगठनमा लिङ्ग, वचन, काल, पुरुष आदि छुटिएन् भने शब्दलाई जीउन सक्दैनन् । यीनले शब्दलाई रूप साधन प्रत्ययतिर निश्चित बाटोमा लैजान्छन् । जसले वाक्यमा व्यवस्थितता आउँछ । त्यसै गरी वाक्यगठनका आधारभूत कुरा पनि सचेष्ट गराउन र विद्यार्थीहरूले वातावरणबाट सिक्ने भाषाहरूमा पाइने त्रुटि निराकरण गर्न, भाषाको प्रभावकारिता एवं सौन्दर्य खलबलिन नदिन सम्बन्धित भाषाका सामान्य विशेषताहरू जस्तै: लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, भाव, पक्ष, वाच्य आदि पहिल्याउन वाक्यगठनको आवश्यकता स्पष्ट हुन्छ । विचार सम्प्रेषण भाव, ग्रहण र बोधका लागि भाषामा निहित वाक्यगठन महत्वपूर्ण माध्यम बन्न सक्छ । वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरू छन् ती मध्ये लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, संगतिसँग सम्बन्धित रहेर अध्ययन गरी विभिन्न पक्षहरूमा विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरू पहिल्याइएको छ ।

प्रस्तुत अध्ययन सम्पन्न गर्नका लागि विभिन्न विधिहरू अबलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ । यस अध्ययनका लागि जनसंख्या तथा नमुना छनौट विधि, पुस्तकालयीय विधि आदि अपनाइएको छ । प्रस्तुत अध्ययनमा तथ्याङ्क संकलन, सामाग्री निर्माण गरिएको छ । सोही सामग्रीलाई पूर्व परीक्षण गरी प्राप्त तथ्याङ्कलाई तालिकीकरण व्याख्या, विश्लेषण तथा प्रस्तुतिकरण गरिएको छ ।

७०

वाक्यगठन भनेको वाक्यको आधारभूत तह हो । यस अध्ययनमा सिरहा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गरिएको छ । चार वटा सामुदायिक र चार वटा संस्थागत विद्यालयका जम्मा ८० जना विद्यार्थीहरूमा गरिएको परीक्षणका आधारमा उनीहरूको क्षमता पहिचान गरिएको छ । ८० जना विद्यार्थीहरू मध्ये ४० जना छात्र र ४० जना छात्रा रहेका छन् । त्यसै गरी ४० जना विद्यार्थी सामुदायिक विद्यालयका छन् । भने ४० जना संस्थागत विद्यालयका छन् । यिनै ८० जना विद्यार्थीहरूको वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरू जस्तै: लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, संगति, आदरका आधारमा विद्यार्थीहरूले कुन पक्षमा कति त्रुटि गरे भनी तालिकीकरण गरी देखाइएको छ । दिइएको प्रश्नावलीको आधारमा उनीहरूको क्षमता पहिचान गरिएको छ । प्रश्नावलीका

प्रकारहरु कोष्ठमा दिइएका संकेतका आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्ने, जोडा मिलाउने, ठीक उत्तरमा रजा लगाउने र स्वतन्त्र लेखन अन्तर्गत १ वटा निबन्धात्मक प्रश्न रहेको छ । वस्तुगत प्रश्न रहेको छ । वस्तुगत प्रश्नावलीको परीक्षण प्रतिशत निकाली त्यसैको आधारमा विश्लेषण गरिएको छ । भने स्वतन्त्र लेखन अन्तर्गत प्रश्नावली परीक्षण गरी प्राप्ताङ्कका आधारमा मध्यमान निकाली व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोध प्रतिवेदनमा वाक्यगठनका पक्षहरु जस्तै: लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, आदर, संगतिका आधारमा विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गर्दा समग्रताका आधारमा सबैभन्दा कम गल्ती लिङ्गमा गरेका छन् भने सबैभन्दा बढी गल्ती पक्षमा गरेका छन् । लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरुको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा छात्रहरुको तुलनामा छात्राहरुको वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो । विद्यालयको प्रकृतिको आधारमा तुलनात्मक अध्ययन गर्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरुको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

## ५.२ निष्कर्ष

भाषा विचार विनिमयको माध्यम हो । भाषाका कथ्य र लेख्य रूप हुन्छन् कथ्य भाषालाई लेख्य रूपमा मान्यता नदिइने हुँदा वाक्यगठनका विभिन्न क्षेत्रमा धेरै त्रुटि हुने गर्दछ । जस्तो बोलिन्छ त्यस्तै लेखिदैन र जस्तो लेखिन्छ । त्यस्तो बोलिदैन त्यसैले त्रुटि धेरै हुन्छ । पहिलो, दोश्रो तथा विदेशी जुनसुकै भाषा सिकाइका क्रममा होस् सिकारुले त्रुटि गर्ने गर्छ भन्ने कुरा विभिन्न तथ्यहरुबाट प्रमाणित भइसकेको छ । पहिलो र दोश्रो भाषा सिकाइका क्रममा देखिने त्रुटिको प्रवृत्ति फरक फरक भए तापनि विना त्रुटि भाषा सिकाइ प्रायः असम्भव हुन्छ । भाषा शिक्षण कार्यमा देखा परेका त्रुटिहरु पत्ता लगाई निराकरण गर्नु जटिल कार्य हो । भाषिक सीप

उजागर गर्ने तरिकाले भाषा शिक्षण कार्यमा सुधार ल्याउनु पर्छ । भाषा शिक्षणमा देखिएका विभिन्न समस्याहरूको खोजी गरी समाधानका उपायहरू पत्ता लगाएर भाषा शिक्षणमा सुधार ल्याउन सकिन्छ । विद्यालयमा कक्षा आठ भनेको आधारभूत तहको अन्तिम चरण हो । यस तहमा पढ्ने थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन गर्दा विविध पक्षमा त्रुटिहरू गरेको पाइन्छ ।

विद्यार्थीहरूले लेखेको उत्तरपुस्तिका जाँच गर्दा वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरू जस्तै: लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, आदर, संगति आदिमा उपयुक्त वाक्यगठन गर्न नसकी त्रुटिहरू गरेको पाइयो । त्यस्तै लिङ्ग प्रयोगमा स्त्रीलिङ्गी कर्तालाई पुलिङ्ग क्रियापद राखेर वाक्य बनाइएको पाइयो । त्यस्तै गरी बहुवचनको कर्तालाई अनादरवाचीको क्रियापद राखेको पाइयो । जसलाई बुदाँगत रूपमा निम्नानुसार तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. प्रस्तुत शोध प्रतिवेदन वाक्यगठनका पक्षहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, आदर, वाच्य, भाव, पक्ष, र पदसंगति सँग सम्बन्धित रहेको छ ।

२. वाक्यगठनका नौ वटा पक्षहरूलाई समेटी विषयगत र स्वतन्त्र लेखन प्रश्नहरू समावेश गरी लिखित परीक्षा लिएर परीक्षण गरी त्यसैको आधारमा त्यो शोध प्रतिवेदन तयार पारिएको छ ।

७२

३. समग्र र मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको विश्लेषण गर्दा मध्यम रहेको पाइयो । जसमा ३३.०६ मध्यमान रहेको मा ५० प्रतिशत मध्यमान भन्दा माथि र ५० प्रतिशत मध्यमान भन्दा कम अंक ल्याएको पाइयो ।

४. वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरूमध्ये विद्यार्थीहरू सबै भन्दा कमजोर पक्षगत वाक्यगठनमा रहेको पाइयो भने सबै भन्दा सबल लिङ्गगत वाक्यगठनमा रहेको पाइयो ।

५. लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा छात्रहरूको तुलनामा छात्राहरूको वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको पाइयो ।



६. विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको पाइयो ।
७. वाक्यगठन विभिन्न पक्षहरू मध्ये महत्वपूर्ण पक्ष लिङ्ग हो । लिङ्ग सम्बन्धी क्षमता जाँचका लागि ५ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा ८६.२५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले सही प्रतिक्रिया दिएका छन् । भने १३.७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले केही गलत गरेका छन् । त्यसै गरी छात्रछात्राहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा लिङ्गगत क्षमता छात्रहरूको भन्दा छात्राहरूको राम्रो रहेको पाइयो । सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको लिङ्गगत वाक्यगठन क्षमता तुलना गर्दा बराबर रहेको पाइयो ।
८. वाक्यगठन विभिन्न पक्षहरू मध्ये महत्वपूर्ण पक्ष वचन हो । वचन सम्बन्धी क्षमता जाँचका लागि ४ वटा प्रश्न सोधिएकोमा ६५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूको क्षमता राम्रो रहेको पाइयो भने ३५ प्रतिशत विद्यार्थी कमजोर रहेका छन् । त्यसैगरी छात्र छात्राहरूको तुलना गर्दा छात्रको भन्दा छात्राहरूकै वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो भने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलनामा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो ।
९. वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरू मध्ये पुरुष<sup>७३</sup> पनि एक महत्वपूर्ण हो। पुरुष सम्बन्धी क्षमता जाँचका लागि ४ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा ५७.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूको क्षमता राम्रो रहेको पाइयो भने ४२.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूको क्षमता दुर्बल रहेको पाइयो । त्यसैगरी छात्र छात्राहरूको तुलना गर्दा छात्राहरूको तुलना गर्दा छात्राहरूको पुरुषगत क्षमता राम्रो रहेको पाइयो । सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलनामा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो ।
१०. वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरू मध्य काल पनि एक हो । कालगत क्षमता जाँचका लागि ४ वटा प्रश्न सोधिएकोमा ७६.२५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको पाइयो भने २३.७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूको दुर्बल रहेको पाइयो । त्यसै गरी छात्राहरूको

तुलनामा छात्रहरूको कालगत वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो । सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको काल सम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो ।

११. वाक्यगठन विभिन्न पक्षहरू मध्ये पक्ष पनि एक महत्वपूर्ण हो । पक्ष सम्बन्धी क्षमता जाँचका लागि ५ वटा प्रश्न सोधिएकोमा १८.७५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको र ८१.२५ प्रतिशत विद्यार्थी कमजोर रहेको पाइयो । त्यसै गरी छात्र छात्राहरूको तुलना गर्दा छात्रहरूको भन्दा छात्राहरूको पक्षगत क्षमता राम्रो रहेको पाइयो । सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पक्षगत क्षमता राम्रो रहेको पाइयो ।

१२. वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरू मध्ये भाव पक्ष पनि एक हो । भाव सम्बन्धी क्षमता जाँचका लागि ५ वटा प्रश्न सोधिएकोमा ७० प्रतिशत विद्यार्थीको वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको र ३० प्रतिशत दुर्बल रहेको पाइयो । त्यसैगरी छात्र छात्राहरूको तुलना गर्दा छात्र छात्राहरूको भावगत वाक्यगठन क्षमता समान रहेको पाइयो । सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भावगत वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो ।

१३. वाक्यगठन क्षमता विभिन्न पक्षहरू मध्ये वाच्य पनि महत्वपूर्ण पक्ष हो । वाच्य सम्बन्धी क्षमता जाँचका लागि ५ वटा प्रश्न सोधिएकोमा ६० प्रतिशत विद्यार्थी सबल र ४० प्रतिशत दुर्बल रहेको पाइयो । त्यसैगरी छात्र छात्राहरूको तुलना गर्दा छात्रहरूको भन्दा छात्राहरूको वाच्यगत वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो । सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाच्यगत क्षमता राम्रो रहेको पाइयो ।

१४. वाक्यगठन क्षमता पक्षहरू मध्ये आदर पनि महत्वपूर्ण पक्ष हो । आदर सम्बन्धी क्षमता जाँचका लागि ५ वटा प्रश्न सोधिएकोमा ६५ प्रतिशत विद्यार्थीको आदरगत वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको र ३५ प्रतिशत विद्यार्थीको दुर्बल रहेको पाइयो । त्यसैगरी छात्र छात्राहरूको तुलना गर्दा समान रहेको पाइयो भने विद्यालय प्रकृतिका आधारमा पनि

सामुदायिक र संस्थागत दुवै विद्यालयका विद्यार्थीहरूको आदरगत वाक्यगठन क्षमता समान रहेको पाइयो ।

१५. वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरूमध्ये संगति पनि एक हो । संगति सम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता जाँचका लागि ४ वटा प्रश्न सोधिएको थियो । जसमा ६६.२५ प्रतिशत विद्यार्थीको वाक्यगठन क्षमता सबल रहेको र ३३.७५ प्रतिशत विद्यार्थीको दुर्बल रहेको पाइयो । त्यसैगरी छात्राहरूको भन्दा छात्रहरूको संगति सम्बन्धी वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो भने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको संगतिगत वाक्यगठन क्षमता राम्रो रहेको पाइयो ।

१६. लैङ्गिकताका आधारमा वाक्यगठन क्षमताको अध्ययनमा छात्रहरूको भन्दा छात्राहरूको क्षमता राम्रो हुनुमा छात्राहरूको भन्दा छात्रहरूको पढाइप्रतिको लगाव कम अन्य क्रियाकलापमा बढी ध्यान दिनु, नेपाली विषयलाई हेय दृष्टिले हेर्नु र विषयवस्तुलाई गम्भिरताका साथ नलिनु आदि देखिन्छ ।

१७. सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययनमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमता राम्रो देखियो । यसो हुनुमा संस्थागत विद्यालयमा निरन्तर मूल्याङ्कन पृष्ठपोषण हुने गरेको विद्यार्थीहरूले पढाइलाई गम्भिरताका साथ लिई गृहकार्य गर्ने घरमा पनि पढाइमा समय दिने गरेको पाइयो भने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी शिक्षक दुवै पक्षले मूल्याङ्कनलाई ध्यान नदिने गरेको विद्यार्थीहरूको गृहकार्य नगर्ने, नेपाली विषयलाई हेय दृष्टिले हेर्ने गरेकाले सामुदायिक भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले राम्रो गरेको पाइयो ।

१८. स्वतन्त्र लेखन अन्तर्गत ८० जना थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको लेखन क्षमतालाई हेर्दा १० पूर्णङ्कमा २ जनाले ९अंक, ४ जनाले ८ अंक, ११ जनाले ७ अंक, १६ जनाले ६ अंक, १६

जनाले ५ अंक, १२ जनाले ४ अंक, १३ जनाले ३ अंक र ६ जनाले २ अंक प्राप्त गरेको देखिन्छ ।

१९. स्वतन्त्र लेखनमा छात्र छात्राहरुको तुलना गर्दा छात्राहरुको सबल देखिन्छ र समग्रमा यस नतिजालाई मध्यम मान्न सकिन्छ ।

२०. स्वतन्त्र लेखन अन्तर्गत ८० जना थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरुको औसत प्राप्ताङ्क ५.०२ रहेको छ । मध्यमान भन्दा बढी अंक ल्याउने विद्यार्थी ३३ जना छन् भने मध्यमान भन्दा कम अंक ल्याउने विद्यार्थी संख्या ४७ रहेको छ ।

यसरी समग्र रुपमा वाक्यगठनको अध्ययन गर्दा उक्त कमजोरी देखिनुमा मातृभाषाको प्रभाव, नेपाली भाषाको प्रयोगमा ध्यान नदिनु, शिक्षणका सन्दर्भमा नेपाली भाषा व्याकरणका विभिन्न पक्षहरुमा बढी जोड नदिनु, विद्यार्थीमा वाक्यगठनका पक्षहरुको धारणा स्पष्ट नहुनु, प्रभावकारी शिक्षण सिकाइ नहुनु , नेपाली भाषाप्रति शिक्षक , विद्यार्थी तथा समाजको मानसपलमा उपेक्षित भावनाले डेरा जमाउनु आदि प्रमुख कारणहरु देखा परेका छन् ।

७६

### ५.३ उपयोगिता

कुनै पनि अनुसन्धेय विषयको अध्ययन अनुसन्धान पश्चात त्यसबाट निस्कने परिणाम निष्कर्षले सम्बन्धित क्षेत्रमा उपयोगि हुनुपर्दछ । त्यसैले अध्ययन गरिने शोध शीर्षक भावी अध्ययनका लागि सरोकारवाला निकायहरु, विद्यार्थी, शिक्षक र भाषाविद सबैका लागि उपयोगी हुनुपर्ने हुन्छ । अनुसन्धानका लागि छनोट गरिएका शीर्षक समस्यामूलक हुन्छन् । उक्त समस्यामूलक शीर्षकले समाधानका लागि अध्ययन अनुसन्धानका विभिन्न पद्धति र प्रक्रियाहरु अपनाउँदछन् । ती समाधानका उपायहरु नै नीतिगत तह र प्रयोगगत तह गरी दुई तहमा उपयोगी देखिन्छ । यिनै उपयोगिताहरुलाई यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

### ५.३.१ नीतिगत तह

१. यस अध्ययनले आधारभूत तहमा भाषा पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्ने निर्मातालाई उक्त पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग गरिने वाक्यगठनको छनोट र स्तरणमा सहयोग मिलेछ ।
२. कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गरी शिक्षकलाई अगाडि बढ्न प्रस्तुत अध्ययनले मार्गनिर्देशन गर्ने छ ।
३. पाठ्यक्रम निर्मातालाई निम्न माध्यमिक तहको पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा यस तहको लेखाइ सिप विकासका लागि राखिएको कार्यमूलक व्याकरण शिक्षणलाई अभि प्रभावकारी र प्रष्ट रूपमा उल्लेख गर्न प्रोत्साहित गर्ने छ ।
४. यस अध्ययनले वाक्यगठन शिक्षणका निम्ति चाहिने आवश्यक शैक्षिक सामग्री निर्माणमा पनि उपयोगी हुनेछ ।
५. यस अध्ययनले कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको कुन आधारमा वाक्यगठन क्षमता कति रहेछ भनी जिज्ञाशा राख्ने जो सुकैलाई पुरा गर्न यपयोगी हुनेछ ।
६. प्रस्तुत अध्ययनले मूल्याङ्कनकर्तालाई मूल्याङ्कनका लागि तयार पारिने वाक्यगठन प्रयोगसँग सम्बन्धित प्रश्नपत्र तयार गर्नमा मद्दत गर्ने छ ।
७. यस अध्ययनले भाषा पाठ्यपुस्तक तथा अन्य सन्दर्भसामग्री निर्माणकर्तालाई उपयुक्त पुस्तकहरूमा वाक्यगठन प्रयोग सम्बन्धी अभ्यासहरू समावेश गराउनु पर्ने तर्फ सचेत गराउने छ ।
८. शोधकर्ता, समालोचक, लेखक, शिक्षक, विद्यार्थी आदि सबैलाई वाक्यगठन सम्बन्धी जानकारी प्राप्त गर्न उपयोगी हुने छ ।
९. यस शोधले थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूले गरेको त्रुटिहरूको पहिचान गरी पाठ्यक्रमको उद्देश्य अनुरूप शिक्षण विधि र शैक्षणीक सामग्रीको छनोट गर्न उपयोगी हुने छ ।

### ५.३.२ प्रयोगगत तह

१. कक्षा आठमा अध्ययनरत थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा के कस्ता त्रुटिहरू गर्छन् भनी जिज्ञासा राख्ने जो सुकैलाई पनि जिज्ञासा पुरा गर्न यस अध्ययन उपयोगी हुनेछ ।
२. सम्बन्धित शिक्षकलाई थारु मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठन सम्बन्धी गर्ने समस्या पहिचान गरी तिनको निराकरण गर्न ।
३. भाषा शिक्षकलाई आफ्नो पेशागत रूपमा सजक र सक्षम बनाउने छ ।
४. शिक्षक तथा विद्यार्थीहरू दुवैलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने छ ।
५. सिकारुलाई वाक्यगठन सम्बन्धी आधारभूत सिप ग्रहण गर्ने मौका प्राप्त हुनेछ ।
६. विद्यार्थीको स्तर, रुची, क्षमता, आवश्यकता अनुसार विषयवस्तु शिक्षण सामग्री तथा शिक्षण विधि आदि छनोटको लागि उपयोगी हुनेछ ।
७. सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन प्रयोग क्षमता सुदृढ नदेखिएकाले सो विद्यालयका शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूलाई सक्षमताका साथ अध्ययन, अध्यापन गर्न गराउन प्रस्तुत अध्ययन उपयोगी हुनेछ ।

### सन्दर्भसामग्री

मिश्र, सुशिला देवी (२०५६), कक्षा ५ उत्तीर्ण थारुभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।

शर्मा (नेपाल), बसन्त कुमार (२०५७), नेपाली शब्दसागर काठमाडौं, भाभा पुस्तक भण्डार ।

त्रिपाठी, वासुदेव (२०६३), पाश्चात्य समालोचनाको सैद्धान्तिक परम्परा, काठमाडौं : साभा प्रकाशन ।

ढुङ्गललनल, तुलसी प्रसलद (२०६६), प्रयोगिक भलषल वलङ्गलनकल प्रमुख आयलम, कलठमलडौं : कुडुडलर  
प्रकलशन तथल वलतरक प्रल. लल. ।

अधलकलरी, हेमलडुगलरलक (२०६७), भलषल शलकुषणकल केही परलप्रकुषुत तथल पदुधतल, कलठमलडौं : वलदुधलरुथी  
पुसुतक भणुडलर ।

भणुडलरी, पलरसमणल र अनुतु (२०६८), प्रलयोगिक भलषलवलङ्गलनकल प्रमुख आयलम, कलठमलडौं : वलदुधलरुथी  
पुसुतक भणुडलर ।

वरलल, कृषुणहरल र एटम, नेतुर (२०६८), मलधुतुमलक नेपलली वुतुतलकरण, अभलवुतुतल र अभुतुतलसु,  
कलठमलडौं तलेकु पुसुतक वलतरण ।

धुधलमलरे, कुवलद (२०६९) , मैथलली भलषल मुसहर वलदुधलरुथीहरुले सुतुरीतु नेपलली वलकुषुतगठनमल गनें  
तुरलटलहरुकु अधुतुतुन, सुनलतकुतुतर शुुधपतुर , नेपलली भलषल शलकुषल वलभलग, तुरल. वल, कीरुतलपुर ।

कुुधरी, इनुदुरदेव (२०६९), सलरहल कुलललल कुषुतुर नमुवर एककु कुकुषल ६ कल थलरुभलषी वलदुधलरुथीहरुले  
नेपलली भलषलकु वलकुषुतगठनमल गनें तुरलटलहरुकु अधुतुतुन, सुनलतकुतुतर शुुधपतुर, नेपलली भलषल  
शलकुषल वलभलग, तुरल. वल, कीरुतलपुर ।

भणुडलरी, सुनलतल (२०६९), कलषल कुललललल ककुषल आठमल अधुतुतुनरत थलरुभलषी वलदुधलरुथीले नेपलली  
भलषलकु वलकुषुतगठनमल गनें तुरलटलहरुकु अधुतुतुन, सुनलतकुतुतर शुुधपतुर, नेपलली भलषल शलकुषल  
वलभलग, तुरल. वल, कीरुतलपुर ।

पुुडेल, मलधुव प्रसलद (२०६९), प्रलयोगिक भलषल वलङ्गलनकल प्रमुख आमलतहरु, कलठमलडौं : हेरलटेक  
पलुवलससु एणुड डलसुतुरलवुतुतुसु प्रल. लल. ।

अधलकलरी, लललतल (२०६९), कलषुते कुललललल ककुषल आठमल अधुतुतुनरत दनुवलरी मलतुरुभलषी वलदुधलरुथीले  
वलकुषुतगठनमल गनें तुरलटलहरुकु अधुतुतुन, सुनलतकुतुतर शुुधपतुर, नेपलली भलषल शलकुषल वलभलग,  
तुरल. वल, कीरुतलपुर ।

ओझा , रामनाथ र अन्य (२०७०), *शिक्षक सेवा आयोग आधाभूत ज्ञान र नेपाली भाषा शिक्षण*, काठमाडौँ : पिनाकल पब्लिकेशन

खनाल, लालकुमारी (२०७०), *स्याङ्जा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत गुरुभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि, कीर्तिपुर ।

न्यौपाने, महेश्वर र दिनेश घिमिरे (२०७०), *भाषा विज्ञानका प्रमुख सिद्धान्त*, काठमाडौँ : सनलाइट पब्लिकेशन, कीर्तिपुर ।

शर्मा, केदार प्रसाद र पौडेल, माधवप्रसाद (२०७०), *नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण*, काठमाडौँ : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

धिताल, दुर्गाकुमारी (२०७१), *बर्दिया जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत थारुभाषी विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि, कीर्तिपुर ।

ढकाल, शान्ति प्रसाद (२०७१), *नेपाली भाषा शिक्षण*, काठमाडौँ : शुभकामना प्रकाशन ।

देवकोटा, स्मिता (२०७२), *नवलपरासी जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि, कीर्तिपुर ।

साह, टीका कुमारी (२०७२), *मैथिली भाषी चमार (राम) विद्यार्थीहरूले स्तरीय नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि. वि, कीर्तिपुर ।

भट्ट, कुमारी गीता (२०७२), *दार्चुला जिल्लाको कक्षा ६ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि. वि. कीर्तिपुर ।



भट्टराई, विष्णुमाया (२०७२), चितवन जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारुभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि. वि. कीर्तिपुर ।

राई, बन्दना (२०७२), बान्तवा मातृभाषी विद्यार्थीहरूलेस्तरीय नेपाली भाषामा गर्ने व्याकरणिक कोटिसम्बन्धी त्रुटिको अध्ययन, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि. वि. कीर्तिपुर ।

राई, शर्मिला (२०७२), खोटाङ जिल्लाका कक्षा ७ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि. वि. कीर्तिपुर ।

बुढाथोकी, ठकेन्द्रबहादुर (२०७३), सल्यान जिल्लाका कक्षा ६ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन क्षमताको अध्ययन, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि. वि. कीर्तिपुर ।

भुसाल,केशव र भट्ट महेश प्रसाद (२०७३), आधारभूत शिक्षक नेपाली मार्गदर्शिका, काठमाडौं : सनलाइट पब्लिकेशन, कीर्तिपुर ।

मिधुन, गीता (२०७३), पाल्पा जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत मगरभाषी विद्यार्थीले स्तरीय नेपाली लेखनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि. वि. कीर्तिपुर ।

८१

## परिशिष्ट क

अध्ययनका क्रममा छनोट गरिएका विद्यालयहरूको नामावली

१. श्री वस्तिपुर उच्च मा. वि.
२. सगरमाथा मा.वि.
३. पशुपति आर्दश उच्च मा.वि.

४. ल.ल.कू. उच्च मा. वि.
५. मोदरल्याण्ड अंग्रेजी माध्यमिक विद्यालय
६. लिटिल स्टार उच्च अंग्रेजी माध्यमिक विद्यालय
७. मेरी चिल्ड्रेन उच्च अंग्रेजी माध्यमिक विद्यालय
८. मनकामना अंग्रेजी माध्यमिक विद्यालय

### परिशिष्ट ख

#### छात्र र छात्राको प्राप्ताङ्क विवरण

क्र. स	छात्र नाम	प्राप्ताङ्क	क्र. स	छात्रा नाम	प्राप्ताङ्क
१	राकेश चौधरी		१	रितिका कुमारी चौधरी	
२	शेखर कुमार चौधरी		२	अनु कुमारी चौधरी	
३	सुमन चौधरी		३	दिपिका चौधरी	
४	तारनी चौधरी		४	प्रमिला चौधरी	
५	बलराम चौधरी	८२	५	पुनम चौधरी	
६	दिपक यादव		६	नेहा कुमारी साह	
७	सुनिल साह	८२	७	चन्द्रिका कुमारी यादव	
८	कृष्ण महतो		८	समिता कुमारी चौधरी	
९	दिपेश कुमार महतो		९	सुस्मीता कुमारी महतो	
१०	प्रवेश कुमार महतो		१०	सिता कुमारी मेहता	
११	श्री राम यादव		११	पुष्पा कुमारी साह	

१२	धर्मदेव महतो		१२	निशु कुमारी चौधरी	
१३	मनिष चौधरी		१३	अनिशा कुमारी मण्डल	
१४	ललित चौधरी		१४	रिंकु कुमारी चौधरी	
१५	रुपेश चौधरी		१५	अंकिता कुमारी साह	
१६	ज्ञानु चौधरी		१६	सुजाता चौधरी	
१७	दिपेन्द्र चौधरी		१७	रविना यादव	
१८	दिलिप साह		१८	अंजना मण्डल	
१९	सागर चौधरी		१९	ममता कुमारी ठाकुर	
२०	सुरज कुमार महतो		२०	ज्योती चौधरी	
२१	रुपेश साह		२१	पुजा कुमारी चौधरी	
२२	कमलेश कुमार चौधरी		२२	शितल कुमारी चौधरी	
२३	राकेश चौधरी		२३	कंचन कुमारी महतो	
२४	मिथलेश महतो		२४	करुणा चौधरी	
२५	आशु कुमार मेहता		२५	आशा चौधरी	
२६	धिरज कुमार चौधरी	८३	२६	रेखा कुमारी साह	
२७	राज कुमार चौधरी		२७	सवनम चौधरी	
२८	आयन मण्डल		२८	सुरस्वती चौधरी	
२९	सुरज मलिक		२९	प्रभा चौधरी	
३०	अरुण साह		३०	प्रियांका चौधरी	
३१	अमित चौधरी		३१	अनुराधा मण्डल	

३२	सुमित यादव		३२	कलपना मेहता	
३३	हरि चौधरी		३३	सुजिता राम	
३४	रंजित कुमार चौधरी		३४	प्रमिता कुमारी चौधरी	
३५	सूर्या कुमार साह		३५	फूल कुमारी यादव	
३६	शिवनाथ महतो		३६	गिता कुमारी यादव	
३७	सरन चौधरी		३७	सुजता चौधरी	
३८	कैलाश चौधरी		३८	अनिशा कुमारी चौधरी	
३९	औतार यादव		३९	रुपा मेहता	
४०	सीताराम चौधरी		४०	रुवि चौधरी	